

GELOOFSHELDINNEN IN SCHOTLAND

‘Gelijk ook de vrouwen gezegd hebben ... ’ Lukas 24:24

INHOUD

- 1. Het kinderverbond gesloten door 14 meisjes uit Pentland, 1683**

- 2. MARGARET LAUHLANE, of LACHLISON en**
- 3. MARGARET WILSON**
- 4. MARGARET MAXWELL**

- 5. ISABEL ALISON en**
- 6. MARION HARVIE**

- 7. LADY ANN MACKENZIE**
- 8. HENRIËTTA LINDSAY, LADY CAMPBELL VAN AUCHINBRECK**

In *The Cloud of Witnesses* (Een wolk van getuigen)¹ staan een groot aantal jongens en mannen die hun leven gaven voor de Naam en de Zaak van Christus, onder het motto: *Voor Christus' kerk en Verbond*.

Het waren niet alleen mannen die hun leven voor Christus over hadden. Er waren ook *vrouwen en meisjes* die hun leven gaven voor de eer en de leer van Christus. Behalve deze waren er ook talloze vrouwen die alle mogelijke ontberingen geleden hebben, die met hun mannen verbannen werden uit Groot-Brittannië, en anderen die als eenzame weduwen treurende achterbleven. Enkele van deze vrouwen krijgen in deze brochure aandacht.

Behalve vrouwen waren er ook kinderen bij die veel geleden hebben door het verlies van hun vader of hun moeder, of beiden. Hoewel hun namen meestal onbekend zijn, leeft hun gedachtenis nog voort bij de liefhebbers van God en Zijn Verbond.

1. Het kinderverbond gesloten door 14 meisjes uit Pentland, 1683

Er waren onder de navolgers van Cargill en Cameron ook kinderen die met hart en ziel 'de Verbonden' onderschreven. Hieronder volgen enkelen:

In 1683 besloten veertien meisjes in het dorp Pentland met elkaar een verbond op te stellen. 'Dit is een Verbond tussen de Heere en ons om onszelf vrij aan Hem over te geven, zonder enig voorbehoud, met ziel en lichaam, harten en genegenheden, om Zijn kinderen te mogen zijn en Hij, onze God en Vader, als het de heilige Heere behaagt om Zijn evangelie weer naar ons Land te zenden. O Heere, geef ons ware genade in onze harten om Sions breuken te gedenken, want Sion is vandaag in zo'n lage toestand. Geef dat wij met haar treuren, want Gij hebt gezegd dat die met haar treuren in de tijd van benauwdheid zich zullen verheugen wanneer zij verblijd is, wanneer de Heere zal komen en de gevangenis van Sion zal wenden, wanneer Hij haar uit de hand van haar vijanden zal verlossen, wanneer de Koning zal komen en haar uit het stof zal doen verrijzen, ondanks al haar vijanden die tegen haar opkomen, zowel duivelen als mensen. Zij hebben haar Koning Christus verbannen uit het land; toch zal Hij opstaan en het bloed van Zijn kinderen, dat door de wrede moordenaars door de handen van haar vijanden is vergoten, wreken.'

Veertien meisjesnamen:

Beatrix Empherston (een tienjarige)

Janet Brown,

Helen Moutray,

gevolgd door de namen van de anderen.

¹ Deze digitale uitgave is in het Nederlands én in het Engels te vinden op deze site: Theologienet.nl

2. MARGARET LAUCLANE, of LACHLISON en

3. MARGARET WILSON

In tijden van geloofsvervolging, heeft het de Heere behaagd aan de vijanden van Zijn Kerk toe te laten, zelfs vrouwen om de goede belijdenis ter dood te brengen. In Hebrreeën 11 komen onder de wolk der getuigen ook de namen van vrouwen voor, en in het 34ste vers lezen wij dat de getuigen „*uit zwakheid krachten hebben gekregen*”. In de storm van vervolging die over de Kerk in Schotland is getrokken, heeft God Zichzelf willen verheerlijken in het geven van geloofsmoed, kracht en wijsheid aan zwakke vrouwen, zowel als aan mannen. Onderscheiden vrouwen hebben in die dagen met grote blijdschap en standvastigheid getuigd voor de eer en heerlijkheid van Christus, en voor Zijn waarheid. Ze hebben voor Zijn naam en zaak haar leven blijmoedig kunnen overgeven en zijn, God lovende, de martelaarsdood ingegaan.

Een van de bekende geschiedenis is die van twee vrouwen, die in alle lijdzaamheid zichzelf opofferden voor hun Meester. Het betreft Margaret Lauchlane (of Laughlison, of Maclauchlan) en Margaret Wilson. Zij hebben in onze tijd zo'n vermaardheid gekregen dat zij, noch hun vervolgers ooit gedroomd hadden.

Om de wrede behandeling van de Schotse Covenanters onder de regering van Jakobus II (d.i. Jakobus II van Engeland en de VII van Schotland) te laten zien, koos een historieschrijver Lord Macaulay de geschiedenis van slechts veertien dagen.

In deze veertien dagen werd John Brown van Priesthill door de legeraanvoerder Claverhouse gedood.

Peter Gillies en John Bryce werden in Ayrshire door een militaire rechtbank verhoord, en binnen enkele uren veroordeeld, opgehangen en samen in een hol onder de galgen geworpen. Robert Tom, Thomas Cook, en John Urie werden door majoor Balfour bij Glasgow gearresteerd. Hen werd gevraagd of zij voor koning Jakobus VII wilden bidden. Ze gaven naar het oordeel van de majoor een ontwijkend antwoord, en hij gaf bevel dat ze geblinddoekt moesten worden; en binnen een uur nadat zij gearresteerd waren, lekten de honden hun bloed.

In Eskdale werd op even wrede wijze een jongen Andrew Hislop ter dood gebracht door de lord Westerhall.

Op dezelfde dag, 11 mei 1685 werden Margaret Maclauchlan en Margaret Wilson om hun godsdienstige overtuiging in Wigtownshire ter dood gebracht.

Lord Macaulay beschrijft Claverhouse aldus: „Uitblinkend onder de benden, die deze ongelukkige districten onderdrukten en afstroopten, waren de dragonders onder bevel van John Graham van Claverhouse. De geschiedenis zegt, dat deze goddeloze mannen in hun brasserijen; een spel maakten van de foltering in de hel en elkaar bij de naam riepen van duivels en vervloekte zielen. De voornaamste onder hen was Tophet, een soldaat die zich onderscheidde door moed en bekwaamheid, maar door zijn roofzucht en goddeloosheid, wrede aard en onvermurmbaarheid, een naam achterliet, die door de Schotten, waar dan ook op de wereld met bijzondere afschuw en haat wordt genoemd.”

Onder deze ontaarde mensen moesten de Covenanters lijden.

In de notulen van de plaatselijke kerkelijke vergaderingen zijn de volgende gegevens over deze vrouwen te vinden:

1. De notulen van de classis van Wigtown, gedateerd 10 februari 1708. En van de Synode van Galloway, 19 oktober 1708, samen een verzameling van verslagen van het lijden voor de godsdienst in de tijden der vervolging.

2. De notulen van de kerkenraadsvergadering van Kirkinner, 15 april 1711. Het gedeelte over Margaret Maclauchlan luidt als volgt:

“Na het gebed gingen alle leden zitten, behalve John M'Culloch, William Hanna en John Martin. De predikant gaf een verslag van het lijden van oprechte Godzalige mensen in de laatste tijd. Dat werd voorgelezen en luidt als volgt:

Margaret Laughlison, bekend om haar oprechtheid en godsvrucht vanaf haar jeugd, ongeveer tachtig jaar oud (haar leeftijd wordt ook wel vermeld als 63) weduwe van John Milliken lag te bidden. Ze werd gevangen genomen en onmiddellijk naar de gevangenis gebracht, en van de ene gevangenis naar de andere gesleept zonder het voorrecht enig licht te hebben om de Bijbel te lezen. Ze werd door de dragonders barbaars behandeld, die haar van Mahirmore naar Wigtown moesten brengen; en daar ze door Sir Robert Grier van Lagg veroordeeld was om aan een staak gebonden en verdrinken te worden bij vloed in de zee bij Wigtown, voor het bijwonen van verboden godsdienstoefeningen en opstand, werd ze overeenkomstig dit vonnis aan de staak vastgebonden en door een stadsdienaar met zijn hellebaard op haar keel onder water gehouden tot ze stierf.

3. MARGARET WILSON

De notulen van de kerkenraadsvergadering van Ponninghame van 19 februari 1711. Het gedeelte van de notulen betreffende het gezin Wilson is als volgt:

„Gilbert Wilson van Glenvernock, in Castte Stewarts land, was een man die zich geheel schikte naar de tijdsomstandigheden en zijn vrouw had geen belangstelling voor de godsdienst. Ze verkeerden in goeden doen wat de wereldse zaken betrof en hadden veel vee en grote landerijen (geschikt om een prooi te worden). Hij was met grote woede vervuld tegen zijn kinderen, die zich niet wilden onderwerpen in de zaken van de godsdienst. Toen hen gevraagd werd de gevorderde eed af te leggen en de predikers (van de Episcopale kerk) te gaan horen, weigerden ze beide. Ze werden gezocht maar waren de bergen, moerassen en spelonken ingevlucht, waar ze verbleven. Hun ouders werd ten hoogste belast hen niet meer thuis te ontvangen, niet met hen te spreken, hen geen voedsel te geven en hen niet op te zoeken. En de mensen waren verplicht uit angst voor de wet hen te achtervolgen, even goed als de soldaten, met geschreeuw: “*Houdt ze!!*”

In februari 1685 gingen Margaret Wilson, 18 jaar oud, en Agnes Wilson, 13 jaar oud, kinderen van de genoemde Gilbert, naar Wigtown om enige vrienden op te zoeken, terwijl hun broer Thomas Wilson, 17 jaar oud, in de bergen bleef. Te Wigtown werden de twee zusters ontdekt, gevangen genomen en onmiddellijk in de dievenkuil geworpen als de grootste misdadigers. Na enige tijd van gevangenschap werden ze naar de Tolbooth gebracht, waar verscheiden anderen om dezelfde reden gevangen zaten. Onder hen was ook Margaret Mac Lauchlan uit de parochie Kirkinner, een vrouw van 63 jaar.

Na geruime tijd gevangen gezeten te hebben moesten ze voor hun rechters verschijnen. Dat waren: Mr. David Graham, sherif; de Laird van Lagg; majoor

Winram en kapitein Strachan. De gevangenen, Mac Lauchlan, Margaret Wilson en Agnes Wilson, werden beschuldigd van opstand te Bothwell Bridge, Airsmoss en dat ze twintig godsdienst oefeningen in de bergen hadden bijgewoond en ook twintig in het een of ander gebouw.

Toch was het wel bekend, dat deze vrouwen nooit binnen twintig mijl van Bothwell of Airsmoss waren geweest. En Agnes Wilson zou toen 8 jaar geweest zijn en haar zuster twaalf of dertien, zodat ze nooit aan de opstand deel konden hebben gehad. Maar de rechters bevonden hen schuldig en veroordeelden hen om vastgebonden te worden aan staken op het strand bij vloed tot ze zouden verdrinken.

Ze hoorden hun vonnis zonder de minste schrik aan, met een rustig glimlachend gezicht, daar ze het een eer achten om te lijden voor Christus' waarheid, dat Hij alleen de Koning en het Hoofd van Zijn kerk is.

Genoemde Gilbert Wilson kreeg zijn jongste dochten uit de gevangenis tegen betaling van een losgeld van £ 100; maar hiervoor moest hij naar Edinburgh komen. In de tijd, dat ze in de gevangenis zaten werd geen middel onbeproefd gelaten om Margaret Wilson de afzwering te laten doen, maar alle bedreigingen en mooie beloften bleven zonder succes.

Op 11 mei 1685 werden deze beide vrouwen, Margaret Mac Lauchlan en Margaret Wilson naar buiten gebracht om gedood te worden. De oude vrouw werd eerst in het water geduwd, en toen het water over haar heem stroomde, vroegen ze Margaret Wilson wat ze daarvan, dacht.

Zij antwoordde: „Wat zie ik daar anders dan Christus daar worstelen? Meen je, dat wij het zijn, die lijden? Nee, het is Christus in ons, want Hij, zendt niemand in de strijd op eigen krachten.”

Margaret Wilson zong Psalm 25, vanaf vers 4, las het achtste hoofdstuk van de brief aan de Romeinen, bad en toen bedekte het water haar.

Maar voordat ze de laatste adem uitblies, brachten ze haar op het droge en wachtten tot ze zou kunnen spreken, en toen vroegen ze haar of ze voor de koning wilde bidden. Zij antwoordde, dat ze de zaligheid van allen wenste en niemand iets kwaads. Enigen van haar familieleden, die daar aanwezig waren, riepen uit: „Ze wil toegeven”, daar ze graag haar leven wilden redden. Daarop beval majoor Winram, dat haar de afzwering zou worden afgenomen, en zo niet, dan moest ze terug naar de zee. Ze weigerde, zeggende: „Ik wil niet; ik ben één van Christus' kinderen; laat mij gaan.”

Toen brachten ze haar terug naar het water, waar ze al spoedig de geest gaf. Deze martelares, een maagd van achttien jaar, stierf omdat ze weigerde de afzwering af te leggen en naar de Episcopale kerk te gaan.

Genoemde Gilbert Wilson werd beboet voor de godsdienstige overtuiging van zijn kinderen; hij werd gekweld met inkwartiering van soldaten, soms honderd man tegelijk, die vrijheid van handelen hadden wat zijn goederen betrof, en dat duurde verscheiden jaren. Hij stierf in grote armoede. Zijn vrouw moest in haar ouderdom van de liefdadigheid van vrienden leven. Zijn zoon Thomas diende in het leger van koning Willem (Stadhouder Willem III) in Vlaanderen.

Einde notulen.

Margaret Lachlison, een weduwe van zestig jaar oud en Margaret Wilson, een meisje van achttien jaar, waren beiden volgelingen van James Renwick en woonden in

Galloway, in het gebied van Wigtown, niet ver van de Solway baai.

Het gezin van **Wilson** woonde in de buurt van Wigtown, Glenvernoch in de parochie Penninghame. Wilson was een eenvoudige boerenarbeider. Wilson, beleed de episcopale godsdienst. Zij werd op jonge leeftijd een volgeling van de Heere Jezus, evenals haar vijf jaar jongere zuster Agnes. Margaret was geboren in ca. 1667 en Agnes ca. 1672. De meisjes konden niet langer met hun vader naar de kerk. Eerst liet men hen ongemoeid, maar toen de 'curate' een klacht indiende, was het met hun vrijheid gedaan. Niemand minder dan Grierson van Lagg had het op de kinderen gemunt.

'Stuur de dragonders naar hen toe', zo sprak de wreedaard, 'en wij zullen ze hun plicht leren.' De vader schrok, toen een bevel werd gegeven dat zijn beide dochters en ook Thomas, zijn zoon van zestien jaar, zich moesten schikken naar de wetten van het land.

Wat moesten zij nu beginnen? Het lukte vader Wilson niet om hen tot andere gedachten te brengen. Ook de moeder wist hen niet over te halen. Vrijmoedig spraken zij:

'Wij oordelen u niet, moeder, maar als wij naar de kerk van de "curate" (een hulpprediker) gaan, zou dat dan niet minder zijn dan een zondigen tegen God? Hij preekt Gods Woord niet, ook probeert hij er niet naar te leven, zoals blijkt uit zijn voortdurende dronkenschap. In de kerk te zitten, betekent dat wij het met de koning eens zijn en dat kunnen wij niet. Het betekent instemming met de vervolging van de arme Covenanters, wier enige fout is dat zij de zuivere godsdienst willen handhaven. Onze harten zijn met deze verjaagde en vervolgte mensen en wij zijn bereid in hun lijden te delen.'

Na een hartroerend afscheid verlieten de kinderen dezelfde nacht nog het ouderlijke huis om zich tegen de vervolging van de dragonders te verschuilen. De soldaten troffen, tot hun verbazing, de kinderen niet thuis aan. De sergeant zei tegen de moeder: 'Wanneer u ooit toestaat dat zij uw huis binnenkomen of als u ze ooit voedsel zult bezorgen, zullen wij u uit uw huis zetten en u doodschieten. Zeg mij nu waar zij zich schuil houden.'

De moeder kon alleen maar zeggen dat zij die nacht het huis verlaten hadden en dat zij niet wist waar zij zich ophielden. Hierop verlieten de dragonders het huis en kamden het gehele gebied uit. Zij doorzochten alle hollen en spelonken die zij wisten te vinden en lieten hun zwaard gaan door al het dichte struikgewas. Ongeveer honderd soldaten werden in het huis van Wilson ingekwartierd en men schroomde niet om hem nog een hoge boete op te leggen.

De grot, waarin de kinderen zich verborgen hielden, is nog te zien. De schuilplaats werd gevormd door twee grote stenen die van boven tegen elkaar lagen, terwijl een kleinere steen bovenop lag. Het geheel was bedekt met braamstruiken en hier en daar heideplanten. Hier brachten zij de dag door en 's nachts gingen zij op zoek naar voedsel.

In februari 1685 waagden Margaret en Agnes het hun schuilplaats te verlaten. Thomas bleef achter in de bergen, maar de meisjes liepen naar Wigtown. De overlevering verhaalt dat zij hun intrek namen in het huis van **Margaret Lachlison** of Maclachnan, een weduwvrouw uit Wigtown. Deze Margaret was 'rijk in het geloof en een prinses in het hof des hemels.' Zij was een ongeletterde vrouw, die een notaris moest inschakelen om haar getuigenis op schrift te stellen. Maar zij was niet onkundig van de verborgenheden van Gods koninkrijk. Zij kon haar eigen naam niet schrijven, maar de Naam van Christus kon zij spellen en deze was haar dierbaar.

Bij deze weduwe ontmoette Margaret Wilson een zekere Patrick Stuart die haar ouders goed kende. Van hem hoorde zij hoe de toestand thuis was. Op haar beurt vertelde zij van haar schuilplaats in de bergen. Hij nodigde haar uit in zijn huis, wat zij de volgende avond deed. Het verhaal wil dat Stuart haar hand vroeg, wat zij afwees. Vanwege deze teleurstelling nam de man wraak en stelde de vijand in kennis van het verblijf van Margaret. Anderen schrijven dat Patrick een glas wijn nam en op de gezondheid van de koning wilde drinken dat de meisjes weigerden.

Spoedig kwam een troep dragonders opdagen. Zij vonden de oude Margaret met haar huisgenoten op hun knieën. Eerst werden de twee meisjes gevangen genomen en in een vreselijke plaats, het 'Dievenhol' genoemd, opsloot. Op aanwijzing van Patrick, die op een beloning uit was, werd ook Margaret Lachlison opgepakt.

Zij werden als de grootste misdadigers behandeld. Vader Wilson stelde alles in het werk om de meisjes vrij te krijgen en hij wist gedaan te krijgen dat Agnes naar huis mocht komen. De gevangen vrouwen hadden geen bed om op te liggen. Slechts één keer per dag kregen zij voedsel, wat maar weinig was. Toch uitten zij geen enkele klacht. Zij gaven alles over aan de Heere en wilden instaan voor alle gevolgen van hun eigen belijdenis.

Uiteindelijk werden de vrouwen voor de beruchte Robert Grierson van Lagg geleid, 13-9-1685. Wat voor beschuldigingen kon deze man tegen hen inbrengen? Het was inderdaad een groot probleem om een gefundeerde aanklacht op te stellen. De getuigen noemden twintig godsdienstoefeningen in de bergen die zij hadden bezocht en zij beschuldigden hen zelfs van het meedoen aan de slag bij Bothwell Bridge.

'Wij zijn nooit in de buurt van Bothwell Bridge geweest', zei de jonge Margaret, 'en als wij er wel geweest waren, zouden wij slechts twaalf en zeven jaar oud geweest zijn toen die gebeurtenis plaatsvond.'

'Dan ben je bij de godsdienstoefeningen geweest', snauwde Grierson.

'Dat is waar en wij verkiezen deze ver boven de dode preken van de hulppredikers, wier harten blind zijn. Maar is het bijwonen van de prediking in de bergen dan een doodzonde?'

Omdat Grierson hier eigenlijk geen antwoord op wist te geven, dwong hij de vrouwen de eed van afzwering af te leggen. Zij moesten de *Apologetical Declaration* van Renwick met een eed verwerpen. In deze *Declaration* stond beschreven dat men het gezag van koning Charles verwierp, omdat deze verantwoordelijk werd geacht voor het vervolgen en doden van de Covenanters. Maar de vrouwen weigerden met beslistheid hieraan gevolg te geven.

De drie vrouwen weigerde die eed af te leggen.

'Ter dood dan, ter dood!' zo schreeuwde Grierson door de rechtszaal. 'Op 11 mei zullen jullie aan staken in de baai van Wigtown worden vastgebonden om daar verdrinken te worden.'

Dit vonnis had niemand verwacht. Het hele dorp was verontwaardigd over de handelwijze van Grierson.

Vader Wilson haastte zich dadelijk naar Edinburgh om de tussenkomst van de Raad van State in te roepen. Zijn jongste dochter Agnes kon hij vrijkopen voor 100 Pond, maar voor Margaret kreeg hij geen gratie.

De zwaarste beproeving kwam nog. Margaret Wilson werd in de gevangenis lastig gevallen door haar vriendinnen die haar probeerden te overreden de bewuste eed af te leggen. Haar moeder hilde vele tranen bij haar in de vunzige cel en drong er bij haar op aan om haar ouders te gehoorzamen. Maar het dappere meisje ontving buitengewone kracht van de Heere om te volharden in haar geloof. 'Zo vader en

moeder mij verlaten, zal de Heere mij aannemen', zo sprak zij met beslistheid, terwijl haar ogen vol tranen waren.

'Maar er gaat een zwaard door mijn ziel', antwoordde haar moeder. 'Kun je niet zoveel toegeven dat je belooft elke sabbat naar de hulpprediker te luisteren?'

Dat zou betekenen dat ik de bisschoppen erken en dat ik ontken dat de vervolgde "Hillmen" gelijk hebben.' Covenanters werden 'hillmen' genoemd, dat wil zeggen: mensen van de heuvels.

Ook de **weduwe Margaret** deed een beroep op de Raad van State, die tenslotte besloot de uitvoering van het vonnis uit te stellen. (Reg. Sec. acta 55) Maar dit uitstel is nooit in praktijk gebracht. Wat de reden daarvan is, vermeldt de geschiedenis niet; wellicht wilde Grierson aan zijn barbaarse plan ten uitvoer brengen. Anderen schrijven dat de tijd te kort was om het bericht van uitstel vanuit Edingburgh naar Wigtown te brengen. Gods wegen zijn anders dan menselijke berekeningen. De twee vrouwen waren bestemd hun belijdenis met hun leven te bezegelen. Niet op het schavot, ook niet door het zwaard, maar door een marteling die tot het laatste toe hun geduld zwaar op de proef zou stellen. Zij hadden lijdzaamheid nodig en de Heere zou hun die niet onthouden. Hun marteldood was niet door vuur maar door *water*.

Zo brak de elfde mei aan. Majoor Windram kwam met een troep soldaten in de gevangenis van Wigtown om de twee vrouwen te halen. De zon scheen toen de twee Margarets aan de kant van het water van Bladnoch verschenen, waar veel mensen zich hadden opgesteld. Het was eb, toen zij de oever afdaalden in de richting van een tweetal staken die de soldaten in de bodem geslagen hadden. (De loop van de Bladnoch heeft zich in de loop van de jaren, veranderd. Eens stroomde het water vlak langs de oude kerk en het kerkhof en vandaar boog het af in de richting van de zee. Wanneer de eb intrad, kwam het zand over een afstand van mijlen aan de oppervlakte en was de diepe geul van de bedding van het stroompje zichtbaar. Maar kwam de vloed op, dan werden de oevers van de monding overspoeld door het zeewater dat zich in de baai van Solway ophoopte.)

Op kleine afstand van de kust stonden in de monding van de Bladnoch die twee staken opgesteld. De ene staak stond dicht bij de eerste huizen van Wigtown dan de andere. Aan de staak die meer zeewaarts stond, bond men de oude Margaret en aan de andere de jonge Margaret.

De aanblik hiervan deed vele gezichten verbleken. Vrouwen begonnen te huilen en mannen balden de vuisten. Langzaam begon de zee te stijgen en de koppen van de golven liepen uit op het zand. Ademloos keken de toeschouwers toe. Met ontzetting zagen zij de golven op de kust afkomen. Steeds dichterbij kwam het water. De voeten van de vrouwen werden al overspoeld, eerst die van de oudere Margaret en toen ook van haar zuster in het geloof. Het meisje zag dat de waterspiegel bij de weduwwrouw steeds hoger rees. Het zou niet lang meer duren, of zij zou ook tot aan haar middel in het ijskoude zeewater staan. En niet lang daarna zouden de golven tot aan haar lippen stijgen en haar het ademen beletten. Dan zou de langzame verdrinkingsdood intreden, want de touwen zouden haar blijven beknellen en ontsnappen onmogelijk maken.

De oude vrouw sprak het meisje moed in. Zij sprak in blijde lijdzaamheid: 'Al ging ik ook in een dal der schaduwen des doods, ik zou geen kwaad vrezen, want Gij zijt met mij; Uw stok en Uw staf die vertroosten mij.' Zo steeg het water al hoger en hoger.

De vijand zeide: het is niet nodig om tot haar te spreken, laat ze naar de hel gaan.

En de jonge Margaret? Bezweek haar hart bij het zien van het naderende einde? 'De Heere zal heden het water van de doodsjordaan voor mij klieven en ik zal het Lam aanschouwen in Zijn schoonheid', zo riep zij de menigte toe. Zij zag hoe de golven op het hoofd van de oude Margaret sloegen. Haar gebed was of de Heere dit lid van de strijdende kerk in de triomferende gemeente wilde opnemen.

'Hoe denk je daarover?' vroeg één van de soldaten haar, terwijl hij naar de oude vrouw wees. *'Wat ik denk? Ik zie Christus daar lijden. Denkt u dat wij de lijdens zijn? Nee, het is Christus in ons, want Hij zendt niemand in de strijd in eigen krachten.'*

Toen opende zij het Nieuwe Testament dat zij bij zich droeg en begon het achtste hoofdstuk van de Romeinenbrief hardop te lezen. En over het wassende water van de Solway klonk het uit de mond van het meisje: 'Zo is er dan nu geen verdoemenis voor degenen die in Christus Jezus zijn, die niet naar het vlees wandelen, maar naar de Geest...' En ook: '...Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus? Verdrukking, of benauwdheid, of vervolging, of honger, of naaktheid of gevaar, of zwaard?' Toen de overwinning: 'Maar in dit alles zijn wij meer dan overwinnaars, door Hem, Die ons heeft liefgehad. Want ik ben verzekerd, dat noch dood, noch leven, noch engelen, noch overheden, noch machten, noch tegenwoordige, noch toekomstige dingen, noch hoogte, noch diepte, noch enig ander schepsel ons zal kunnen scheiden van de liefde Gods, welke is in Christus Jezus, onze Heere.'

Nadat zij deze troostwoorden van de apostel aan de oever van de doodsjordaan gelezen had, zong zij Psalm 25. En aan de oever van de baai, zongen velen met haar de woorden van David mee: (volgens Engelse versie)

*'Mijn zonden en de misdragingen van mijn jeugd
Wilt u deze, o Heere, vergeten;
En denk aan mij naar Uw barmhartigheid
En naar Uw grote goedheid.'*

Haar medelijdster was reeds onder de waterspiegel verdwenen en was al bij de Heere.

Nu was het haar beurt. Haar moeder liep een eindje in haar richting en smeekte haar met tranen om te zeggen: 'God zegene de koning.' Slechts enkele woorden en zij was gered. Moest haar dochter in de golven omkomen? Maar zij bezweek niet.

'Bid met mij, moeder, opdat ik op het laatste ogenblik niet bezwijk', zo riep zij haar moeder toe. Zij sloot haar ogen en hief haar hoofd op naar de hemel. Doodstil was het aan de oever. Alleen Grierson schroomde niet zijn spottaal te laten horen. Enkele golven spoelden over haar heen. Nu naderde het einde.

Opeens sprong een soldaat in het water, sneed de touwen door en bracht Margaret aan de kant. Het volk juichte, toen het druipnatte meisje in levenden lijve op het droge verscheen. Zij was bijna bewusteloos, maar spoedig sloeg zij haar ogen op. Majoor Windram kwam naar voren en vroeg of zij voor de koning wilde bidden. 'Ik wens de zaligheid van allen en wens niemand iets kwaads toe', zei zij zacht.

'O, Margaret, waarom zal je je leven wegwerpen', zo werkte haar moeder op haar gemoed. Smekend keek zij haar dochter aan. 'Zeg toch, God zegene de koning, God zegene de koning.'

'God zegene hem, indien het Hem behaagt, want daar heb ik vaak om gebeden en daar bid ik nu om. Maar moeder, u begrijpt niet wat deze vijanden van de waarheid bedoelen.'

De radeloze moeder smeekte de soldaten om haar vrij te laten. 'Zij heeft het gezegd, laat haar vrij.'

'Wij hebben haar gebed niet nodig', zei de brute Grierson. Hij beval haar de eed te

zweren en dreigde haar anders in de zee te smijten.

'Ik ben gewillig om te sterven; ik zal de eed niet afleggen. Ik hoop dat God u deze moord zal vergeven, voordat het uur van uw dood komt. Ik ben één van de kinderen van Christus en heb niets misdreven, waarvoor u mij zou mogen doden.'

Nu was zij nog niet in de golven. De vrijheid lachte haar toe. Zij was jong en hield ook van het leven. Maar door genade was het leven haar Christus geworden en daarom betekende het sterven voor haar winst. De kolkende branding was voor haar ogen. De beide staken waren al in de golven verdwenen. Haar trouwe metgezel was al ingegaan in de vreugde van haar Heere. En zou zij nu haar Meester verloochenen?

'Smijt haar in zee', schreeuwde Grierson. Twee soldaten grepen het meisje vast. Zij waadden zo ver zij konden door het zilte water dat tegen hen opspatte. Zij wierpen haar in de zee en hielden haar net zo lang onder water totdat zij stierf. Ook Margaret Wilson was ingegaan in de heerlijkheid waarvan zij hier op aarde een voorsmaak hebben mocht.

De beide vrouwen werden naast elkaar begraven op het oude kerkhof aan de voet van de Bank Street in Wigtown. De grafstenen met opschriften houden de gedachtenis levend aan deze martelaren voor de zaak van Christus. De herinnering aan de verdrinkingsdood van de twee Margarets liet een onuitwisbare indruk achter op de inwoners van het stadje.

Vader Wilson stierf 3 jaar na de dood van zijn dochter. Thomas ging in het leger van Prins Willem van Oranje.

Maar ook vijanden werden achtervolgd door het beeld van de twee staken in de baai die door het water overspoeld werden. Jaren na de misdaad liep een oude man rusteloos door de straten van Wigtown. Hij werd gekweld door een onuitblusbare dorst. Emmers vol water sleepte hij vanaf de pomp naar huis, maar zijn dorst bleek niet te lessen. Deze man was de schout van Wigtown, die eenmaal de spot gedreven had met Margaret Wilson toen ze uit de golven was opgetrokken. Margaret verklaarde dat zij haar leven kon bewaren door alleen maar enkele woorden te uiten die van haar gevraagd werden. De schout wierp haar toen met zijn hellebaard op de grond en riep: 'Neem nog een dronk, ezel.' Hierop werd Margaret in het water geworpen. De schout zou weten wat hij gezegd had en behalve de tergende dorst had hij ook een knagend geweten.

Er is ook nog een ander geval beschreven. Negentien jaar na het gebeurde verscheen een oude, ongelukkige man voor de kerkenraad van Wigtown. Hij vroeg toelating tot het Avondmaal en verklaarde met verdriet van zijn hart dat hij eens had meegedaan aan de gevangenneming van die vrouwen die in het jaar 1685 in deze plaats gevonnis waren om te sterven en dat het vaak zijn smeekbede tot God was 'om ware bekering en vergeving van die zonde.'

Het was de baljuw McKeand die had deelgenomen aan het verhoor van de twee Margarets. Hij vertoonde blijken van oprecht berouw en werd dan ook in de gemeenschap van de kerk opgenomen.

4. Margaret Maxwell

Patrick Walker en Jock Purves schrijven dat gelijktijdig met de zusjes Wilson óók een meisje van 20 jaar werd veroordeeld. Zij heette Margaret Maxwell. Zij werd gestraft met 3 dagen lang door een beul geslagen te worden en aan zijn hand door de straten van Wigtown te lopen en één uur in de stokken aan de schandpaal te staan. Maar de verontwaardiging in het stadje was zo groot, dat er geen jongens of meisjes naar Margaret kwamen kijken toen ze tentoongesteld werd. Ook de deuren en de ramen bleven gesloten toen ze rondgeleid werd. Later gaf zij aan Walker een getuigenis van Margaret Lachlison, dat het een vrouw met diepe bevinding was.

5. ISABEL ALISON en

6. MARION HARVIE

Vier Covenanters gegrepen

Na het gebeuren in Torwood was Cargill in feite vogelvrij verklaard. Toch ging hij gewoon door met preken. Op 3 oktober sprak hij in Craigmad bij Falkirk over: 'De dagen zijn nabij gekomen en het woord van ieder gezicht' (Ez. 12:23). Hij waarschuwde voor de dreigende oordelen die het land te wachten stonden vanwege hun afval en verbondsbreuk. De vijand loerde op hem en zocht hem te grijpen. Bij Linlithgow Bridge ontsnapte hij ternauwernood aan een troep soldaten. Zijn paard werd onder hem vandaan geschoten en enkele hoorders meegevoerd. Hij vond het beter om voortaan 's nachts te reizen en zich overdag schuil te houden. Vooral de gouverneur van het Blackness kasteel had het op hem voorzien. Hij kon het niet zetten dat Cargill hem in Queensferry ontglipte toen Henry Hall kon worden gepakt. Nu probeerde hij hem met list te vangen. Hij huurde de veerman van Queensferry, James Henderson, in om hem te zoeken en uit naam van enkele vrienden van de predikant uit Fife een brief te overhandigen, waarin het verzoek gedaan werd om voor hen te komen preken. Henderson wist hem te vinden en deed het voorstel om hem de volgende dag over te zetten. Cargill was zich nergens van bewust toen hij met nog vijf anderen, drie mannen en twee vrouwen, op weg ging. Een bende krijgsvolk wachtte hen echter op.

Eerst grepen zij de twee vrouwen en twee mannen die te voet waren. Eén vrouw wist echter te ontglippen en waarschuwde Cargill, die hierop onmiddellijk rechtsomkeert maakte naar Edinburgh.

De vier gevangenen werden geboeid naar de stad gevoerd en zonder pardon ter dood gebracht. Het waren **Archibald Stewart, James Skene, John Potter en Marion Harvie**. Stewart, Skene en Potter werden op 1 december bij het 'cross' terechtgesteld. **Marion Harvie** vond samen met een andere vrouw uit Perth, **Isabel Alison**, op 26 januari 1681 op de Grassmarket de dood. Hun enige 'misdaad' was dat zij de preken van Cargill beluisterden en achter zijn beginselen stonden!

Tijdens Cargill's verblijf in Engeland werd Edinburgh opgeschrikt door een ongewone terechtstelling. Het was nog niet eerder voorgekomen dat van het vrouwelijk geslacht onder de Covenanters naar het schavot waren gebracht. Isabel Alison en Marion Harvie bekrachtigden op 26 januari als twee geloofsheldinnen hun belijdenissen met de marteldood. Moedig en standvastig ondergingen zij hun lot en hun laatste toespraken op het schavot geleken op hemelse lofzangen.

Isabel was een jonge ongetrouwde vrouw uit **Perth** en was gegrepen omdat zij enkele godsdienstige mensen in die stad ernstig had gewaarschuwd.

Marion was een dienstmeisje van 20 jaar uit Bo'ness. Ze werd gepakt toen de veerman van Queensferry voor Cargill een hinderlaag gelegd had. De verhoren van beide vrouwen zijn bewaard gebleven. De rechters en een predikant, Archibald Ridell (eens de metgezel van John Welch die op de Bass Rock gevangen was geweest vanwege zijn preken in de open lucht, maar later het 'Indulgence' had aanvaard), probeerden hen ervan te overtuigen dat Cargill en Cameron opstandelingen waren die het wettige gezag aanrandden.

Op een bewonderenswaardige wijze dienden deze eenvoudige vrouwen hun wrede

rechters van repliek. Generaal Thomas Dalzell was ook aanwezig en dreigde Marion zelfs met de pijnbank. De Heere opende naar Zijn belofte hun monden om de leugens van de tegensprekers scherp te veroordelen.

Verhaal van het verhoor van Isabel Alison en Marion Harvie

door Archibald Riddell, ingedrongen dienaar te Kippén. Riddell was eerst een voornaam veldprediker

Om zeven uur 's avonds werden wij geroepen, om door Mr. Ridell verhoord te worden, wat geschiedde op bevel van de Raad. Toen wij binnen kwamen was het hoofd van de gevangenis, met de bewakers en enige heren tegenwoordig. Zij vroegen ons te gaan zitten.

Het hoofd van de gevangenis zeide: “Mr. Ridell, de Raad heeft mij bevolen deze vrouwen tot u te brengen, om met haar te spreken en te trachten ze tot berouw te brengen.”

Wij protesteerden en zeiden: Wat berouw betreft, wij weten niet wat wij misdaan hebben.

Daarop antwoordden zij: Het kan u geen kwaad doen om een samenspraak te hebben met een van uw leraars.

Wij zeiden daarop: Deze leraars zijn uw dienaars, en wij kunnen ze niet beschouwen als leraars van Jezus Christus, en daarom behoren zij niet tot onze leraars.

Mr. Ridell vroeg: Indien de Raad Mr. Cargill wilde zenden, zou je dan niet met hem willen spreken?

Ons antwoord was: Mr. Cargill is niet tot uw beschikking, maar indien hij zou doen wat u en de overigen van u gedaan hebben, zo zouden wij hem afwijzen.

Mr. Ridell stelde voor een gebed te doen.

Wij zeiden dat wij ons bezwaard gevoelden samen met hem te bidden.

Hij vroeg: Waarom?

Wij zeiden: Wij weten dat de strekking van uw gebeden gelijk zal zijn aan die van uw spreken.

Hij antwoordde: Ik zal geen enkele van uw beginselen in mijn gebed aanhalen, maar alleen vragen of God u wil laten zien het kwaad dat in uw handelingen is.

Wij vertelden hem dat wij geen van zijn gebeden verlangden.

Zij vroegen: Wilt je hem dan niet horen?

Wij hernamen: Gedwongen gebeden hebben geen waarde; waarom wil hij met ons bidden, meer dan met onze broeders die ons zijn voorgegaan? Zij hielden wederom aan op een gebed. Wij zeiden: Het zou een spotten met God zijn.

Zij vroegen: Waarom?

Ons antwoord was: Wij kunnen ons in het gebed niet met hem verenigen.

Nu begon Mr. Ridell met ons te debatteren en zeide: Wij kunnen in de ganse Schrift geen enkel voorbeeld vinden, waaruit wij vrijheid kunnen nemen, om de burgerlijke overheid niet te erkennen.

Wij antwoordden: Er was nooit eerder zulk een overheid als wij hebben. Hij haalde het voorbeeld van Manasse aan, die het bloed van de profeten door de straten van Jeruzalem deed stromen.

Wij zeiden, dat hier de vraag moest worden gesteld of hij daarin had volhard.

Hij haalde toen het voorbeeld van koning Joas aan.

Daarop antwoordden wij: Hij was slechts een kind toen het verbond bezworen werd, en dat dit niet het geval was met hen, voor wie hij nu pleitte.

Daarop noemde hij Nero, die de stad in vuur zette, en de kerken beroofde, en dat de apostel evenwel aanspoorde tot onderwerping aan de overheid die toen aan het bewind was.

Ons antwoord was: Deze vermaning werd gegeven in de Heere, in zover de overheid geroepen was de kwaden te straffen.

Hij zeide: Ofschoon zij goddeloos waren, toch mochten zij niet geheel verworpen worden.

Wij antwoordden: Wat betreft de overheid in dit land, vóór hun afsnijding door de ban, zou het ons niet zo duidelijk geweest zijn, dat wij hen hadden te verwerpen.

Hij wierp ons tegen dat er te Torwood slechts zeven personen in de kerkelijke ban waren gedaan, en waarom wij het gezag van anderen buiten hen niet erkenden.

Ons antwoord was: Deze zeven hadden de grootste invloed en de anderen volgden hen na.

Hij hernam: Hoe kan één man op zich nemen het zwaard van de kerkban te trekken, want zo iets was nooit gehoord in enig geslacht.

Wij antwoordden: Waarom niet één man, daar er geen andere getrouwen waren, en de kerk heeft macht ergerlijke personen uit te werpen, hetzij hoog, hetzij laag.

Hij zei: Wie is de kerk?

Wij vertelden hem dat er een ware Kerk in de wereld is en dat kleine handvol, hoe gering ook, was er een deel van, en dat wij van dat handvol deel uitmaakten. En, zeiden wij, hoewel ons bloed wordt geëist, toch hopen wij dat op deze grondslag de levendige kerk zal uitbreiden.

Ondervraging door de Geheime Raad van ISABEL ALISON, nadat Marion Harvie op dezelfde wijze ondervraagd was.

Maandag 17 januari 1681.

P. C. De eerste vraag was: woon je te St. Johnstoon?" [De oude naam voor Perth]

Ik antwoordde: ja.

Op de tweede vraag, welke mijn bezigheden waren geweest, antwoordde ik niet.

De bisschop Paterson vroeg: Heb je gesproken met Donald Cargill?

Ik antwoordde: Sir, gij schijnt een man te zijn, tot wie ik beter niet kan spreken.

Daarop vroeg de bisschop aan een ander om mij dezelfde vraag te stellen.

Ik antwoordde: Ik heb hem gezien, en ik wenste dat ik hem vaker, gezien had.

Zij vroegen of ik goedkeurde wat hij tegen de burgerlijke overheid had gedaan in de afsnijding te Torwood.

Mijn antwoord was, dat ik het goedkeurde.

De volgende vraag was of ik de Bijbel kon lezen, wat ik bevestigde.

En of ik dan niet wist welke plichten wij hebben jegens de overheid.

Hierop antwoordde ik: Wanneer de overheid het zwaard voor God draagt, overeenkomstig de Schriften, zo zijn wij haar alle eerbied verschuldigd. Doch wanneer zij het werk van God tegenstaat, en zij zich tegenover Hem stelt, zo is het de plicht van Gods dienaren haar wetten en voorschriften te veroordelen.

P. C. vroeg: Erken je de Sanquhar Declaration?

Ik antwoordde: die erken ik

P. C. Erken je de documenten omtrent Queensferry die gevonden zijn bij Henry Hall?

I. A. U hebt dat toch niet nodig?

P. C. Ken je Mr. Skene?"

I. A. Ik heb hem nooit gezien

P. C. Heb je contacten met de rebellen?

I. A. Ik heb nooit omgang met rebellen.

P. C. Heb je contact met David Hackston?"

I. A. Ik heb contact met hem, en ik loof de Heere dat ik hem ooit ontmoet heb, want ik heb hem nooit anders gezien dan een Godzalige en vrome jonge man.

P. C. Was het doden van de bisschop van St. Andrews een vrome daad? [James Sharp, aartsbisschop van St. Andrews, werd door Covenanters gedood op 3 mei 1679]

I. A. Ik heb hem nooit horen zeggen dat hij hem gedood heft. Maar als God iemand wegneemt, en Hij het op hem legt om hem te doden vanwege Zijn rechtvaardig oordeel, dan heb ik niets te zeggen.

P. C. Heb je John Balfour, die vrome jongen, gezien?

I. A. Ik heb hem gezien.

P. C. Waar?

I. A. Dit zijn vreemde vragen die ik niet verplicht bent te beantwoorden.

Waarop zij zeiden: je moet niet denken dat dit tegen je getuigt.

Daarop werd mij gevraagd wat ik dacht van het voorschrift in de Belijdenis des geloofs, dat overheden moeten gehoorzaamd worden, zelfs al zijn zij heidenen.

Ik antwoordde, dat dit een heel andere zaak was, daar de tegenwoordige overheid beleed de waarheid te erkennen, maar er wezenlijk tegen streed, en toonde vijandig te staan tegenover Gods Woord.

Zij vroegen, wie daarover oordelen moest.

Ik zeide: De Schriften der waarheid en de Geest van God, en niet mensen die zelf de waarheid verworpen hebben.

Daarop werd mij de vraag gesteld of ik de twee Hendersons kende, die lord St. Andrews vermoordden.

Isabella: Ik ken de Lord St. Andrews niet.

P. C. Noem je hem Mr. James Sharp?

Daarop werd mij gevraagd of ik, alles wat ik had gezegd, wilde erkennen als mijn eigen woorden, want, zeiden zij, het zal u op de Grass-Market gevraagd worden. Zij beklagden mij dat ik mijn leven in de waagschaal stelde in godsdienstgeschillen.

Ik antwoordde, dat ik mijn leven maar gering achtte, waar het ging over het erkennen van de dierbare waarheden van mijn Heere en Meester, want Hij heeft mij bevrijd van de eeuwigdurende toorn, en heeft mij verlost. En wat mijn leven betrof, daarover mocht Hij beschikken.

Op een volgende vraag zeide ik, dat Christus een Koning is, en dat wij Zijn koninklijke heerschappij erkennen.

De bisschop zei, dat zij Hem ook erkennen.

Ik antwoordde, dat wij de droevige gevolgen van het tegendeel ondervonden.

Hij beklagde mij, wegens het verlies van mijn leven.

Ik vertelde hem dat hij mij veel meer kwaad had gedaan dan het verlies van mijn leven, of van al de levens die hij had genomen, want het had mij veel meer bedroefd, dat vele zielen waren gedood door hun valse leer.

Hij vroeg: In welk stuk van de leer dwalen wij?

Ik zeide, dat die vraag reeds door anderen beter beantwoord was, dan dat een arm meisje kon doen.

Zij zeiden dat onze leraars ons op een dwaalspoor hadden gebracht, en ons daar hadden gelaten.

Ik antwoordde dat hun leraars heden dit zeiden en morgen wat anders, en dat wij niet verplicht waren hen te volgen.

Zij beklagden mij, want, zeiden zij, gij hebt een goed verstand en een vlug begrip, en zij verlangden dat ik goede raad zou aannemen.

Ondervraging door de rechters, het Hof van Justitie

De volgende dag werd ik voor de rechters geroepen, en zij vroegen mij of ik bleef bij hetgeen ik de vorige dag had gezegd.

Ik antwoordde dat ik er geen enkel gedeelte van terugnam.

Zij zeiden: Je hebt erkend dat je de moordenaars van de bisschop schuilplaats hebt verleend.

Ik ontkende dat ik dat gezegd had, en dat ik geen onwaarheid voor mijn rekening wilde nemen.

Zij verlangden dat ik over zou zeggen, wat ik de vorige dag gezegd had.

Ik antwoordde: Wilt u dat ik mijn eigen aanklager zal zijn?

Zij zeiden, dat de advocaat mijn aanklager was. (Mr. Mackenzie)

Mijn antwoord was: Laat het hem dan zeggen.

Zij lazen daarop de zaken voor die de vorige dag verhandeld waren tussen de raad en mij, en drongen er op aan dat ik ja of neen zou zeggen.

Ik zeide: U hebt mij reeds te veel moeite aangedaan met het stellen van vragen, en ik weet dat gij een gerechtshof uitmaakt, waartegen ik beter kan zwijgen.

Zij zeiden: Ontkent je ons gezag en het gezag des konings?

Ik antwoordde: Ik erken u niet, omdat gij het zwaard draagt tegen God, en niet vóór Hem. U hebt deze negentien of twintig jaren er uw werk van gemaakt Hem te ontronen, door jaar na jaar een eed af te leggen tegen Hem en tegen Zijn werk, en u hebt uzelf aangematigd de macht die Hem alleen toekomt, te geven aan een sterfelijk schepsel. U hebt de leden van hun Hoofd Christus en van elkander afgescheurd.

Zij vroegen: Wie leerde je deze beginselen?

Ik zeide: God Zelf heeft ze mij geleerd, en ik ben Hem er dankbaar voor.

Daarop brachten zij ter sprake het papier dat gevonden was op Richard Cameron, en de papieren welke zij in handen hadden gekregen te Queensferry. (de Sanquar Declaraton) Zij vroegen mij of ik het met de in houd eens was.

Ik zeide dat ik het er mee eens was, daar alles wat in die papieren stond, overeenkomstig de Schriften was, daar ik niet kon zien waarin zij daarvan afweken.

Hun volgende vraag was: Hebben Mr. Welch of Mr. Ridell u deze beginselen geleerd?

Hierop antwoordde ik: Ik zou niet gaarne iets zeggen, waaruit u aanleiding zou nemen, om iemand verkeerd te beoordelen. Zij zeiden dat ik voorzichtig moest zijn in mijn spreken, daar ik ondervraagd werd op leven en dood.

Mij werd daarop gevraagd, wanneer ik de twee Hendersons en John Balfour (leiders van conventikels) zag, en of ik hen gezien had na de dood van de bisschop.

Ik antwoordde, dat zij sindsdien openbaar in het land verschenen waren. Zij vroegen: Sprak je met hen in de laatste twaalf maanden? Ik zeide: Ja.

Dan, zeiden zij, komt uw bloed op je eigen hoofd neer, en wij zullen er vrij van zijn.

Mijn antwoord was: Zo sprak Pilatus ook, maar het was de vraag of het waar was. U hebt niets tegen mij in te brengen, dan dat ik de waarheid van Christus, en Zijn vervolgde leden aanhang.

Daarop antwoordden zij niets.

Verslag van wat zij zeide voor de gezworenen. Dezen vormden de jury, die het

schuldig of onschuldig moest uitspreken.

Daarna lazen zij mijn aanklacht voor.
Zij vroegen of ik er iets tegen had in te brengen.
Ik zei: Niets.

Toen vroegen ze of zij het wilde ondertekenen, maar zij weigerde.
Waarna zij het voor haar als volgt onderschreven.

“Edinburgh, 6th Dec., 1680.

“The said day, in presence of the lords justice-clerk and commissioners of justiciary, sitting in judgment, compeared Isabel Alison, prisoner; and being interrogate concerning several matters, answered, That she was not obliged to answer to the lords of justiciary, for she did not look upon them as judges, and declined their authority, and the king’s authority, by which they sit, because they carry the sword against the Lord; and, owns the Bond of Combination, [This was a bond or covenant for mutual defence, which Richard Cameron, and about thirty being read to her, as also the Declaration at Sanquhar, she adhered thereto; and said she saw nothing in them against the Scriptures, and therefore she owned them, but refused to sign this her declaration, though she can write.

(Sic subscribitur,)

“MAITLAND.

“DANIEL BALFOUR.

“JA. FALCONER.

“ROGER HOG.”

Thans werd besloten om haar te dagvaarden voor het Hof van Justitie op grond van haar eigen belijdenis. De uitspraak over haar en Marion Harvie zou maandag 17 januari 1681 plaats vinden. Ze werd beschuldigd van het ontvangen, onderhouden, steunen en corresponderen met Mr. Donald Cargill, Mr. Thomas Douglas, Mr. John Welsh, Mr. Richard Cameron, en de onbeschofte moordenaars van Aardsbisschop Sharp, en met predikanten die opstand en rebellie preken. Verder, dat zij toestemde en erkende en “The Fanatics’ New Covenant,” (Queensferry Paper or Covenant) en de Sanquhar Declaration.

Daarop werden de getuigen geroepen, en zij legden de eed af. Eén van de juryleden was zozeer overtuigd van het onrechtvaardig vonnis, dat hij zijn hand niet kon opsteken, daar hij zó beefde.

Ik vertelde hun, dat alle overheid en macht van God was, en dat ik hen niet aanvaardde, indien zij tegen God streden, doch dat ik daar niet zou staan, indien zij niet tegen God streden. Ik nam een ieder van hen tot getuige tegen elkander, wanneer zij voor God zouden verschijnen, dat hun vonnis wat zij zouden uitspreken ging over mijn belijdenis van Christus, en over het erkennen van Zijn Evangelie en van Zijn leden. Ik mocht het Evangelie niet ontkennen, opdat ik mij niet begaf in gevaar van Christus te verloochenen, en daarom door Hem verloochend te worden.

Zij vroegen mij of ik in enig opzicht iets tot hen te zeggen had.

Ik antwoordde: U zijt allen gelijk, want geen eerlijk man zou zich voor dit werk lenen.

Zij zeiden: Het is tegen onze wil uw leven te nemen.

Daarop heb ik gezegd, dat indien dit waar was, zij niet naar mijn leven zouden staan.

Sir George M' Kenzie, advocaat van de koning las haar belijdenis voor.

“Zij zijn niet schuldig aan strafbare feiten,” zei de jury.

“Verraad is een misdaad,” zei hij; maar corrigerende zichzelf voegde hij eraan toe:

“Het is waar, het is geen misdaad in hun ogen, maar wel overeenkomstig onze wet. Laten we verder gaan volgens onze wet, en als u niet wilt, ik ga verder. Wij zijn er niet op uit om hun levens weg te nemen, want we hebben alles geprobeerd om met hen te onderhandelen. We hebben predikanten gestuurd, maar we bereiken niets met hen.

De jury ging vanuit het Hof naar de jurykamer om de artikelen op te stellen die hun veroordeling inhielden. Zij verklaarden beide vrouwen schuldig ten opzichte van de toestemming aan de regels van de Covenanters, maar konden geen bewijs vinden dat zij rebellie pleegden.

Uitspraak.

De uitspraak luidde, op vrijdag 21 januari om 12 uur zou hun vonnis uitgesproken worden.

Op de 21ste januari luidde hun vonnis: dat de twee vrouwen opgehangen zouden worden op Grassmarket van Edinburgh, op woensdag 26 januari tussen 2 en 4 uur in de middag.

Laatste brief van Isabel Alison.

Daar ik veroordeeld ben te sterven op de Grass-Market in Edinburg, wil ik u de redenen schrijven, waarom ik lijd.

Ik werd op bevel van de Raad te Perth in mijn eigen kamer gevangen genomen, en door een sterke wacht naar Edinburg gebracht, waar ik in de kerker werd gezet. Ik werd eerst verhoord door een commissie en daarna door de Raad.

Mij werd onder meer gevraagd of ik de kerkelijke ban, door Donald Cargill te Torwood uitgesproken, goedkeurde en of ik instemde met hetgeen geschreven was op een papier dat gevonden was op Richard Cameron.

Ik antwoordde op deze vragen, dat ik ermee instemde. Ik vertelde hun verder, dat ik hun gezag niet kon erkennen, daar zij de oorlog aan Christus hadden verklaard, en het zwaard niet droegen vóór Hem, maar tégen Hem. Ik denk dat niemand dezulken kan erkennen, tenzij hij Christus verloochent. Laten vijanden en geveinsde vrienden zeggen wat zij willen, ik kon mijn leven niet anders kopen dan door de verloochening van het koninklijk ambt van Christus.

Zo leg ik dan mijn leven af wegens het erkennen en trouw blijven aan Jezus Christus, Die een vrije Koning is in Zijn eigen huis. Ik dank de Heere dat Hij mij daartoe geroepen heeft.

Ik betuig mijn trouw aan de gehele Bijbel, het Oude en Nieuwe Testament.

Ik protesteer tegen al het geweld, gepleegd tegen het werk van God. Ik laat mijn getuigenis achter tegen al het bloed dat vergoten is op schavotten, in het veld en op de zeeën, om al de wreedheid die daarin bedreven is tegen het volk van God.

Ik laat mijn getuigenis achter tegen het verbranden van het verbond, dat Schotland met God gemaakt heeft.

Ik laat mijn getuigenis achter tegen de ontrouw van leraars, tegen hun zwijgen, toen het werk van hun Meester werd verbroken. Het grootste gedeelte van hen heeft hun

Meester verlaten, zonder zoveel als één woord te spreken tegen het ongelijk dat Hem werd aangedaan. Zij zijn een strik geworden voor het arme volk dat nu de hulppredikers gaat horen, die ook verstrikt zijn. Mijn droevige ervaring die ik zelf in dit opzicht heb opgedaan, brengt dit te meer in mijn geheugen.

Ik laat mijn getuigenis achter ten gunste van het censureren van die waardige Mr. Cameron, en van anderen die door God waren geroepen, om de volle raad Gods te verkondigen, en om te getuigen tegen de zonden van dit geslacht. Ik vrees dat wanneer God onderzoek zal doen naar het bloed, ook handen van leraars daaraan schuldig zullen worden bevonden.

Wat mijn eigen bloed betreft, zij die moedwillig hebben meegewerkt om het te doen vergieten, ik laat hen aan God over en aan hun eigen consciëntie. Doch ik mag het wettig ten laste brengen van de verklaarde vijanden van God in dit land.

Ik laat het op de bloeddorstige Raad, die bevel gaf mij gevangen te nemen.

Ik laat het op de griffier van Perth, en op hen die met hem waren toen ik werd gevangen genomen, en op de mannen die: mij bewaakten, want zij allen zijn schuldig aan mijn bloed.

Ik laat het op Sir George Mackenzie en op de rest van dat bloeddorstige hof.

Ik neem de Heere tot getuige tegen hen.

Zij zeiden bij het verhoor, dat het mijn plicht was het gezag te gehoorzamen.

Ik vertelde hun, dat zij gezworen vijanden van God waren, zodat het onmogelijk was beiden, God en hen, te gehoorzamen.

Zij vroegen of er ooit een tijd was geweest, waarin ik de koning als onze wettige vorst had beschouwd.

Ik antwoordde: Ja, want hij aanvaardde het verbond met God, doch hij heeft het verbroken, en Gods banden verscheurd, en zoveel tirannie en wreedheid bedreven, dat er rechtvaardige redenen waren om hem en hen beiden te verwerpen.

Zij zeiden: je bloed zij op je hoofd!

Maar ik antwoordde dat het op hun eigen hoofd zou neerkomen, want het was wegens mijn erkennen van het koninklijk ambt van Christus, dat zij mij deden lijden.

Nu, ik dank de Heere, ik ben vrij van Jezuïtische beginselen. Gods Woord is mijn regel, en wanneer gehoorzaamheid aan mensen in strijd is met gehoorzaamheid aan God, dan moet ik menselijke voorschriften verwerpen.

Ik laat mijn getuigenis achter tegen Mr. Archibald Ridell, want hij gehoorzaamt deze goddeloze mannen om ons te verstrikken. Hij bestreed ons, voor deze goddeloze vijanden van Christus, die ons leven zoeken voor onze trouw aan de waarheid, en hij verweet ons dat onze belijdenis enkel inbeelding was. Ik heb menigmaal betreurd dat ik hem vroeger ging horen, want hij ontkent nu wat hij eertijds leerde. Doch indien gij mij geloven wilt, die binnen weinig tijds voor God verschijnen moet, hij heeft de goede belijdenis niet gevonden maar verloren. Ik wens dat de Heere het hem zal vergeven.

Ik dank de Heere. Wat alleen tegen mij ingaat, kan ik van harte vergeven, doch wat ingaat tegen God en Zijn waarheid, heb ik over te laten aan God, Die de Rechter is van allen.

Nu, ik wens tot hen die zoeken hun klederen rein te bewaren, te zeggen: „Zijt nuchteren en waakt, want uw tegenpartij de duivel gaat om als een briesende leeuw, zoekende wie hij zou mogen verslinden.”

Daar ik wens dat gij vurig zult zijn voor de waarheid, zo hoop ik dat gij zult arbeiden tegen een geest van zwakheid. Zijt meer gereed om te treuren over de struikelingen van anderen, dan ze tot een onderwerp van uw gesprek te maken. Arbeidt om ernst te maken van de godsdienst, want het kan op de proef komen. O, het eeuwigdurend

verbond is mij nu zoet.

Ik moet u ook zeggen, dat zij die Christus willen volgen, niet bevreesd moeten zijn voor het kruis. Ik kan er dit zegel op zetten: „Zijn juk is zacht en Zijn last is licht.” Ja, dikwijls heeft Hij het mij gemakkelijk gemaakt onder beproevingen, waar ik nooit dacht doorheen te kunnen komen. Hij is de enige gewenste Meester, maar Hij moet tot het einde toe gevolgd worden.

Gij allen die Hem bemint, verblijdt u in Hem. „Heft uw hoofden omhoog, zijt zeer verblijd, want de dag van uw verlossing is nabij.” Laten uw harten niet bezwijken, en uw handen niet slap worden.

Mijn lieve vrienden, gaat voort in de kracht des Heeren, want ik hoop dat Hij altijd een overblijfsel zal hebben, beide van zonen en dochteren, die Hem zullen aankleven, ofschoon zij weinigen zullen zijn, ‘evenals enkele beziën aan het uiterste der takken’.

Doch wat zal ik zeggen, om Christus en Zijn kruis aan te bevelen! Ik dank de Heere, en lof zij Zijn heilige naam, Hij heeft mijn gevangenis tot een paleis voor mij gemaakt. En wat ben ik, dat Hij zo goed voor mij is geweest! Hij heeft tot Mij gezegd: „Uw misdaad is van u geweken en uw zonde is verzoend.” O, hoe groot is Zijn liefde tot mij! Hij heeft mij tot hiertoe gebracht om te getuigen tegen de gruwelen der tijden, en mij bewaard voor verflauwen, en heeft mij gegeven mij in Hem te verblijden.

Nu, ik dank de Heere dat Hij mij ooit een leven gaf om het voor Hem af te leggen.

Vaarwel alle schepselen waarin ik tijdelijk verkwikking heb gevonden. Vaarwel, dierbare Bijbel. Vaarwel gij oprechte vrienden in Christus. Vaarwel geloof en hoop; vaarwel gebeden en alle plichten; vaarwel zon en maan. Nog een weinig en ik zal vrij zijn van zonden en ellenden.

Welkom eeuwige blijdschap in de Vader, Zoon en Heilige Geest, eeuwige liefde, eeuwige vreugde, eeuwig licht.

De laatste woorden van Isabel Alison.

Nadat zij de 84ste Psalm had gezongen, en het 16de hoofdstuk van Markus had gelezen, riep zij over het schavot: *Verblijdt u in de Heere, gij rechtvaardigen, wederom zeg ik u: Verblijdt u.*

Zij verlangde te bidden, maar de majoor wilde het haar niet toelaten. Hij bracht haar naar de voet van de ladder, en daar bad zij.

Toen zij de ladder opging, riep zij uit: Weest dan ijverig en bekeert u. Hebt de Heere lief, gij allen die Zijn dienaars zijt. O, hebt Hem lief, vrienden, want er is leven in Zijn gunst.

Daarna zei ze: o, gij, Zijn vijanden, wat zult gij doen, waar zult gij vliden in die dag? Want er komt een droevige dag over alle vijanden van Jezus Christus. Gaat uit van hen, gij allen die des Heeren volk zijt.

Daarna sprak zij: Vaarwel alle geschapen vertroostingen, vaarwel dierbare Bijbel, waarin ik het meeste vermaak vond, en die mij zoet is geweest sinds ik in de gevangenis kwam. Vaarwel christenbekenden. *Nu, in Uw handen beveel ik mijn geest, Vader, Zoon en Heilige Geest.*

Marion Harvie was een dienstmeisje van 20 jaar uit Borrowstounness. Zij zegt in haar antwoorden voor de Kroonraad, dat haar vader zich had aangesloten bij de Covenanters, zodat ze naar alle waarschijnlijkheid het voorrecht een godsdienstige opvoeding had genoten. Ze was vijftien jaar oud, toen dit godsdienstonderwijs vrucht afwierp. Door een predicatie van Richard Cameron ontwaakte in haar ziel een besef van zonde. Van toen af nam ze elke gelegenheid waar om de vervolgde predikanten te horen, zoals, Donald Cargill, John Welch, Richard Cameron en Archibald Ridell. Helaas is Ridell later afvallig geworden, althans hij aanvaarde de 'Indulgence' en probeerde de vrouwen te overtuigen dat Cameron en Cargill opstandelingen waren.

GEVANGENNEMING EN VERHOOR

In november 1680 werd ze gevangen genomen, door middel van een plan om Ds. Donald Cargill in de val te laten lopen. James Henderson van North Queensferry, een verrader in dienst van Middleton, de gouverneur van Blackness, ontdekte Cargill in Edinburgh en wist hem over te halen om naar Fife te komen om te prediken. Intussen lagen te Muttonhole de soldaten op de loer, niet ver van Edinburgh op de weg naar Queensferry.

James Skene, Archibald Stewart, Mevr. Muir, en **Marion Harvie** vertrokken te voet, terwijl Donald Cargill en James Boig te paard zouden volgen. Toen ze te Muttonhole kwamen, werden ze door de soldaten gegrepen, maar in de verwarring ontsnapte Mevr. Muir. Ze vluchtte naar Edinburgh en hield onderweg Cargill en Boig tegen, zodat die beiden ontkwamen.

Marion Harvie, James Skene en Archibald Stewart werden als gevangen naar Edinburgh gebracht.

Henderson, zegt Patrick Walker, ontving de bloedprijs, en kocht of bouwde een veerboot, die hij de „Katharina” noemde; maar velen waren bang om daarmee het water over te steken. Henderson werd hierna diep ongelukkig en verachtelijk in de ogen van alle weldenkende mensen, en sommigen verklaren, dat hij vloekende stierf, nadat hij dat loon voor zijn verraad had ontvangen.

Marion Harvie werd voor de Kroonraad gebracht. Haar antwoorden op de haar gestelde vragen vormen het eerste deel van haar 'Getuigenis'. Hetzelfde gebrek aan ernst was er in vragen, die haar vijanden haar stelden, als in het onderzoek van Isabel Alison. Dalziel, met kenmerkende wreedheid, dreigde haar met de „boots” (een martelwerktuig); toch was haar houding waardig en kalm.

Op maandag 17 januari 1681 werd ze evenals Isabel Alison schuldig verklaard, maar het vonnis werd tot de volgende vrijdag uitgesteld. Haar vonnis luidde, „dat zij naar de „Grassmarket” van Edinburgh zou worden gebracht op woensdag 26 januari, tussen twee en vier uur 's middags om daar opgehangen te worden en dat al haar bezittingen zouden vervallen aan onze soevereine heer”; alles werd verbeurd verklaard.

Marion Harvie's getuigenis eindigt met een verslag van haar laatste ogenblikken. Zij behield het geloof, de hoop en het vertrouwen tot het einde toe. Toen ze bij het schavot kwam, zongen zij en Isabel Alison Psalm 84.

GESCHREVEN GETUIGENIS VAN MARION HARVIE.

Een verslag van haar antwoorden voor de Geheime Raad te Edingburgh.

Zij vroegen mij, hoe lang het geleden was, sinds ik Mr. Donald. Cargill zag.

Ik zeide, dat ik niet precies kon zeggen, wanneer ik hem zag.

Zij vroegen: Zag je hem in deze laatste drie maanden?

Ik antwoordde, dat het wel mogelijk was.

De volgende vraag was: Erkent je zijn verbond?

Ik zeide: Welk verbond?

Zij lazen het mij voor, waarop ik gezegd heb, dat ik het erkende.

Daarop zeiden zij, dat dit verbond en andere verbonden mij niet verplichtten om het gezag van de koning te ontkennen.

Ik antwoordde: Zo lang de koning zich hield aan de waarheden Gods, welke hij bezworen heeft, waren wij verplicht hem te erkennen. Doch toen hij zijn eed verbrak, en Christus beroofde van Zijn koninklijke rechten, waren wij verplicht zijn gezag te ontkennen, waartoe u ook verplicht bent.

Daarop werd mij gevraagd, wat mijn bezigheden waren.

Ik vertelde hun, dat ik gediend had.

Zij zeiden: Diende je de vrouw, die aan Mr. Donald Cargill een schuilplaats gaf?

Ik antwoordde: Op die vraag wil ik niet ingaan.

Zij vroegen: Wie onderwees je in je beginselen?

Ik zeide: Christus, door Zijn Woord.

Daarop vroegen zij: Heb je je beginselen niet overgenomen van je leraars?

Mijn antwoord was: Wanneer de leraars het Woord predikten, bekrachtigde en bevestigde de Geest van God het aan mij.

Zij zeiden: Hebt je ooit Mr. Cameron gezien?

Ik antwoordde: Ja, mijn ziel is verkwikt geworden toen ik hem hoorde.

Zij vroegen: Preekte hij ooit om de wapenen tegen de koning op te nemen?

Ik zeide: Ik heb hem horen preken dat wij het evangelie moeten verdedigen waartoe wij allen bezworen zijn.

Zij beklagden mij en vroegen of ik mijn leven wilde wegwerpen.

Ik antwoordde: Ik heb mijn leven lief, zowel als iemand van u zijn leven liefheeft, maar ik zoek het niet te redden op zondige voorwaarden, want Christus zegt: *Wie zijn leven zal willen behouden, die zal het verliezen.*

Daarop vroegen zij of ik verlangde te spreken met een van onze leraars.

Ik vroeg: Welke leraars?

Zij zeiden: Mr. Ridell.

Ik zeide: Ik wens niet met hem te spreken.

Zij wierpen tegen: Hij mocht u overtuigen van uw zonde.

Ik vroeg: Welke zonde?

Zij antwoordden: De zonde van opstand.

Ik glimlachte en zei: Als ik zo vrij was van alle zonden als van de zonde van opstand, dan zou ik een onschuldig schepsel zijn.

Zij vroegen of zij Mr. Ridell zouden roepen.

Ik zeide, dat het duidelijk was dat hij niet recht was, daar zij hem zo zeer tot hun wil hadden. Ik vertelde hun dat ik met geen enkele van hun leraars wilde spreken.

Het gesprek voor het Hof van Justitie

Ik moest in dezelfde bank zitten met moordenaars, en zij lazen mijn aanklacht voor, waarna zij mij vroegen, of ik dit erkende mijn belijdenis te zijn.

Daarop antwoordde ik bevestigend. Zij stelden mij de vraag of ik het verbond, een brochure "The Fanatics' New Covenant," aanvaardde.

Ik antwoordde: Ja.

Daarop protesteerde ik, dat zij mij niet konden beschuldigen van feiten, dan alleen van mijn erkennen van Christus en Zijn waarheid, van het bestreden evangelie en van de leden van Christus, waarvan gij sommigen hebt opgehangen en anderen hebt onthoofd.

Hierop antwoordden zij niets, doch zij riepen de getuigen, die niet gewillig waren te verschijnen, maar ten laatste kwamen zij voor de dag.

Een van hen zeide, dat hij liefst geen gezworene wilde zijn, doch dat zij hem daarvoor hadden aangewezen. Hij vroeg aan het hof, onze Getuigenis voor te lezen, want hij wist niet wat tegen ons was ingebracht. Daarop werd hem verzocht zijn hand op te steken, en te zweren dat hij recht zou oordelen; doch hij deed het niet, en begon zeer te beven.

Toen eindelijk de jury plaats nam, zeide ik tot hen: Ziet toe wat u doet, want tegen mij is niets ingebracht dan dat ik Jezus Christus en Zijn vervolgte waarheden erken. Daarom zal mijn bloed op uw hoofd zijn.

De man die van te voren zo had gebeefd, vroeg nogmaals hem mijn belijdenis voor te lezen, en zij lazen het.

Daarop had de advocaat (Mr. Mackenzie) een gesprek met hem en zeide: Gij weet dat deze vrouwen schuldig staan aan verraad.

De man zeide: Zij staan niet schuldig aan feiten.

De advocaat hernam: *Maar verraad is een feit, en in haar beginselen zit verraad. Doe uw werk volgens onze wet, en indien gij niet wilt, zo zal ik overgaan tot procederen.*

Toen zij mijn Getuigenis voorlazen, bemerkte ik dat zij neergeschreven hadden, dat ik had gezegd: *De leraars hebben mij deze beginselen ingegeven.*

Ik protesteerde, daar dit een leugen was, want ik had gezegd, dat het Christus was, Die mij door Zijn Woord onderwees.

De advocaat zei: Wij verlangen niet uw leven te nemen. Wij hebben het op verschillende wijzen met u geprobeerd, en leraars gezonden om met u te handelen, en wij kunnen u niet overtuigen. Het is niet wegens uw godsdienst dat wij u vervolgen, maar wegens verraad.

Ik antwoordde: Gij vervolgt mij om mijn godsdienst, maar u bent allen blind.

De jury ging in een afzonderlijke kamer. Ik daagde hen voor de rechterstoel Gods, want ik zei: *daarover zult gij u moeten verantwoorden, daar gij niets tegen mij kunt inbrengen, dan dat ik het bestreden Evangelie aanvaard.*

De laatste brief van Marion Harvie.

Christenvrienden en bekenden. Ik moet mijn leven afleggen op a.s. woensdag, en

daarom wil ik aan de wereld laten weten dat ik niet sterf als een dwaas, of kwaaddoener, of als een die zich met eens anders doen bemoeit. Nee, het is omdat ik de waarheid van Jezus Christus aanhang, en Hem belijd Koning van Sion te zijn, en Hoofd van Zijn Kerk. Het is om mijn getuigen tegen de goddeloze wetten van mensen, en tegen het beroven van Christus van Zijn rechten, tegen welke zonden ik niet durfde nalaten te getuigen.

Ik dank de heilige Naam Gods, dat Hij mij riep om te wijzen op de zonden van deze tijd, en op de afval van afwijkende leraars en belijders.

Ik wens de Heere te danken en te verheerlijken voor mijn lot. Ik mag zeggen: „Hij heeft mij gelokt en in de woestijn gevoerd, en Hij heeft daar naar mijn hart gesproken.” Ik wist slechts weinig van Hem toen ik in de gevangenis kwam, maar nu heeft Hij tot mij gezegd: „Ik leef en gij zult leven.” En: „Ik delg uw overtredingen uit, om Mijns Naams wil.” Sinds ik geroepen werd om voor Hem te getuigen, is Hij goed voor mij geweest. Ik heb nooit iets van Hem gezocht, dat tot Zijn verheerlijking was, sinds ik in de gevangenis kwam, maar Hij heeft mij mijn wens gegeven. Ik heb in alles, dat ik op mijn weg ontmoette bevonden dat Hij het beschikte tot Zijn eigen verheerlijking.

Daarna spreekt zij het oordeel uit over verschillende personen die mede oorzaak waren van haar doodvonnis. Zij laat haar bloed op hun hoofd. Zij noemt de personen die door de kerkelijke ban waren afgesneden door Donald Cargill, welke namen zijn te vinden in het afschrift van de excommunicatie bij de geschiedenis van Cargill. Zij noemt George Mackenzie als een tiran, en Generaal Thomas Dalziel die aanwezig was bij haar verhoor door het gerechtshof, waar hij haar dreigde met de pijnbank.

Ook laat zij haar bloed op de advocaat Mackenzie en de vijftien gezworenen.

Onder anderen laat zij haar getuigenis achter tegen Mr. Archibald Ridell, de leraar, die een dienaar was geworden van bloeddorstige mannen, en er zijn werk van had gemaakt haar tot verloochening van Christus te brengen.

Ook liet zij haar oordeel op Mr. John Blair, die had gezegd, dat zij niet meer genade had dan zijn wandelstok, en die instemde met haar doodvonnis. Ook liet zij haar getuigenis achter tegen de vrouw van Mr. Blair, die op dezelfde smadelijke wijze over haar had gesproken, en had gezegd dat zij niet meer genade had dan haar oude schoenen. Alsof genade niet vrij was, en Christus niet genoeg had om haar te geven.

En nu dank ik Hem, dat gedachten des doods niet vreselijk voor mij zijn. Hij heeft mij even gewillig gemaakt om mijn leven voor Hem af te leggen, als ik ooit gewillig was om in deze wereld te leven. En nu, gij zijt Zijn getuigen, wees niet bevreesd tot het Kruis van Christus te gaan, *want Zijn juk is zacht en Zijn last is licht.*

Vaak heb ik met verwondering gevraagd wat het volk zo afkerig maakt van het kruis van Christus. Het is po licht voor mij geworden dat ik er heel geen last in kan vinden. Christus draagt beide, mij en mijn kruis.

Laten geen kwade gezichten van mensen, of hun vleierijen, u afhouden van uw plicht. Houdt uw gezelschappen en onderlinge bijeenkomsten in stand, want daaruit kunt gij veel voordeel hebben. Dikwijls ben ik vertroost geweest, wanneer ik de weinigen in Schotland hoorde, in wie Christus Zijn vermaak had, en die veel liefde hadden tot Gods verheerlijking en veel ijver voor Zijn eer. O waakt, en verdubbelt uw waakzaamheid. Houdt aan tot Hij komt, en laat niemand uw kroon nemen, want Hij is goed voor de ziel die Hem zoekt.

Indien ik mijn leven weer zou moeten beginnen, zou ik de wereld laten zien, dat ik mij weer schuldig wil maken aan wat zij opstand noemen, in het dienen van mijn

beminnelijke Koning en in het opkomen voor Zijn eer als Hij mij daartoe roept. Het is mijn droefheid dat ik niet meer getrouw geweest ben voor mijn Meester, Christus. Alle Zijn handelingen met mij zijn in liefde en ontferming geweest. Alle Zijn kastijdingen waren liefde en vrije genade. O, die vrije gunst! Ik heb mij dikwijls verwonderd dat Hij een godslasteraar wilde maken tot een getuige voor Hem en Zijn waarheid. Ik mag zeggen: „Ik ben een vuurbrand uit het vuur gerukt.” Ik ben een duivelskind, uit zijn klauwen gerukt. O, ik moet Zijn neerbuigende liefde bewonderen.

Ik dank de Heere, dat ik ooit Mr. Cargill, die getrouwe getuige van Jezus Christus, gehoord heb. Ik dank de Heere, dat ik ooit Mr. Richard Cameron gehoord heb. Mijn ziel is verkwikt toen ik hem hoorde, bijzonder bij een avondmaal in Carrik, over deze woorden: „Want Hij zal tot Zijn volk en tot Zijn gunstgenoten van vrede spreken; maar dat zij niet weder tot dwaasheid keren.”

Nu, wat zal ik zeggen? Ik heb tegen Hem gezondigd, en ik sta schuldig aan de besmettingen van deze tijd. Doch ik ben tevreden, hartelijk tevreden, dat Hij mij mijn ziel geeft tot een buit. *O, mijn beminnelijke Christus, alles wat aan Hem is, is gans begeerlijk.*

Ik laat mijn getuigenis achter tegen ontrouwe leraars, want zij zijn de oorzaak dat zwakken van de weg des Heeren afdwalen. Deze zwakken volgen die leraars, en zo leiden de blinden deze arme blinden, en zij vallen samen in de gracht. Nu, ik heb niet meer te zeggen. Wees getrouw tot in de dood, en wee over hen die Christus niet erkennen in alle Zijn ambten, als Koning, Priester en Profeet. *O, mijn lieve Zaligmaker!*

Het is goed voor mij dat Hij mij deed ondervinden dat Zijn goedertierenheid beter is dan het leven. Wee over dat schepsel, dat mijn Heere Jezus Christus niet wil liefhebben.

Nu, vaarwel dierbare Bijbel, waarin ik troost vond, temidden van alle mijn moeilijkheden. Vaarwel geloof, vaarwel hoop, vaarwel Zijn volk, dat mijn ziel getroost heeft, door mij Christus' liefde aan te prijzen. Vaarwel broeders, vaarwel zusters, vaarwel christenbekenden. Vaarwel zon, maan en sterren.

En nu, welkom mijn liefelijke Heere en Zaligmaker Christus Jezus, in Wiens handen ik mijn geest beveel tot in alle eeuwigheid.

Ik mag zeggen: *Weinig en kwaad zijn de dagen der jaren van mijn pelgrimschap geweest, zijnde slechts ongeveer twintig jaren.*

(ps. In deze versie staat dat Marion 20 jaar was, in andere weergaven 25 jaar)

Op het schavot opgehangen

Deze getrouwe getuige, jong in jaren en van het zwakke geslacht, werd wonderlijk door de Heere ondersteund in Zijn zaak. Zij had zulke ontdekkingen van Zijn bijzondere liefde tot haar ziel, dat zij niet in het minst verschrikt was voor de vijanden. Op weg van de gevangenis naar de plaats van executie, zagen vele vrienden haar, en zij hoorden haar zeggen met een grote blijmoedigheid en met een gezicht waarvan hemelse blijdschap afstraalde: Ik hoor mijn Liefste zeggen: *Sta op, mijn vriendin, mijn schone en kom.*

Bisschop Paterson, ziende dat hij haar ziel niet kon verwarren, had besloten haar te bedroeven en te ergeren. Hij zeide: Marion, gij hebt gezegd dat je nooit een hulpprediker wilde horen, maar nu zul je gedwongen worden een te horen. Hij riep

een van zijn hulppredikers, die hij voor dat doel had voorbereid, en beval hem te bidden. Zo spoedig als hij begon, zeide zij tot haar medegevangene Isabel Alison: *Kom Isabel, laten wij de drieëntwintigste psalm zingen.* Haar zingen overstemde de stem van de hulpprediker, en de vervolgers stonden diep beschaamd.

Op het schavot, nadat zij de vierenzeventigste psalm gezongen, en het derde hoofdstuk van Maleachi gelezen had, zeide zij: “Ik ben heden hier gebracht wegens mijn belijdenis dat Christus het Hoofd van Zijn Kerk is, en Koning in Sion. O, zoekt Hem, vrienden, zoekt Hem, en gij zult Hem vinden. *Ik zocht Hem en vond Hem, ik hield Hem vast en ik wilde Hem niet laten gaan.*”

Daarop gaf zij een verhaal van haar gevangenneming. Zij zeide: “Toen ik Edinburg verliet om het vervolgde Evangelie in het veld te horen, werd ik gevangen genomen. Ik werd voor de Raad gebracht, waar mij verschillende vragen werden gesteld over Mr. Donald Cargill en over de papieren die op Mr. Henry Hall gevonden waren en over andere zaken die de goede belijdenis betreffen. Indien ik iets van de waarheden van Christus had willen verloochenen, had ik mijn leven kunnen behouden. Doch ik durfde het niet te doen, nee, ik durfde niet voor mijn ziel. Ik was liever tien doden gestorven, dan één uur van Zijn tegenwoordigheid te moeten missen. Ik durfde niet, opdat ik God niet beledigde.”

Het grootste gedeelte van haar toespraak ging over de liefde Gods tot haar en was een lofprijzing van vrije genade. Zij verklaarde, dat ze veel des Heeren nabijheid in de gevangenis had mogen genieten, en zei: „Ik dank de Heere, de strik is gebroken en wij zijn ontkomen.”

Toen ze aan de voet van de ladder was gekomen, bad zij. De ladder opgaande, zei ze: „***Mij Liefste antwoord en zegt: sta op Mijn vriendin, Mijn schone, en kom!***”

Vervolgens sprak zij: „Ik ben hier niet gebracht wegens moord, want ze kunnen mij in werkelijkheid nergens van beschuldigen. Maar ze hebben mij veroordeeld. Ik ben ongeveer vijf en twintig jaar oud. Toen ik ongeveer veertien of vijftien jaar was, hoorde ik de hulppredikers. Toen ik hen hoorde, was ik een lasteraar en een sabbatschender, en het lezen van een hoofdstuk uit de Bijbel was mij een last; maar sinds ik het vervolgde Evangelie heb gehoord, durfde ik niet meer te lasteren en of de sabbat te ontheiligen en de Bijbel werd mijn vermaak.”

Hierna deed de beul zijn werk en wierp haar af.

Wodrow voegt eraan toe: „Mij werd meegedeeld, dat ze met drie of vier slechte vrouwen ter dood werd gebracht, die hun eigen kinderen hadden gedood, en schuldig waren aan andere boosheden, wat voor deze twee vrouwen erg smartelijk was. Een van de Episcopaaalse predikanten van de stad, die de anderen op het schavot begeleidde, voer hevig uit tegen deze veroordeelde vrouwen en verzekerde hen, dat ze op weg waren naar de verdoemenis; terwijl hij, zonder enig teken van berouw, de andere goddeloze vrouwen rechtstreeks naar de hemel zond.

Isabel Alison en Marion Harvie raakten echter niet bewogen, maar zongen enige toepasselijke Psalmen op het schavot, en baden, en stierven met grote kalmte en vreugde.”

7. Lady Anne Mackenzie

ANN was afkomstig uit een adellijk geslacht. Zij vreesde de Heere van haar jeugd af aan. Zij was zeer bevriend met Richard Baxter, die in een brief over haar schreef: ‘dat zij geleerd had God te dienen in geest en waarheid; en dat zij door Gods genade ook geleerd had om onderscheid te maken tussen het dierbare en het verachtelijke, en lief te hebben hen die van God geboren zijn; die de wereld niet kent. Zodanig dat al de spitsvondigheden en de lasteringen van de slang het haar niet konden afleren, noch in staat waren haar te scheiden van die liefde.’

Haar leven is niet gemakkelijk geweest. Haar eerste man, met wie zij in een goed huwelijk vele jaren samengeleefd had, stierf in 1659. Nauwelijks een jaar hierna ging haar oudste en meest beminde dochter in het geheim over naar de Rooms-Katholieke kerk. Zij liet zich ontvoeren door de roomse geestelijkheid, en haar moeder heeft haar nooit meer gezien. Lady Anne verzocht toen aan Richard Baxter om het meisje uit haar naam een brief te schrijven. Baxter stemde toe, maar had er niet veel hoop op. Hij geloofde niet dat het haar toegestaan zou worden om de brief te lezen.

Er staat in: „ ... het is ons nog overgelaten voor je te bidden . . . en God kan ons verhoren als jij het niet wilt, en ik heb temeer hoop dat Hij het zal doen, als ik gedenk aan de godzaligheid van je ouders en de gebeden en de tranen die je moeder voor jou uitstort”. Maar het meisje bleef in het klooster tot op de dag van haar dood.

Aangegrepen door de emoties werd lady Anne ernstig ziek, maar ze mocht weer herstellen. In het jaar erna stierf haar oudste zoon.

In 1670 hertrouwde ze met de **hertog van Argyll**, de man die zich zeer mee had laten voeren met de vervolgingen van de regering. Een handelwijze die hij later ten zeerste betreurd heeft, en die hij gepoogd heeft goed te maken. Zijn ommekeer en zijn streven het land te verlossen van de tirannie, heeft hij op het schavot met de dood moeten bekopen in 1685. Er is nog een briefje over, dat hij kort voor zijn sterven schreef aan zijn vrouw, en dat voor zichzelf spreekt:

Geliefde vrouw,

Zoals God in Zichzelve onveranderlijk is, zo is Hij altijd goed en genadevol voor mij geweest, en geen plaats heeft dat gewijzigd; alleen moet ik bekennen dat ik vaak zeer onbekwaam ben tot een verschuldigde erkenning hiervan. Maar nu, boven alles in mijn leven dank ik God dat ik Zijn aanwezigheid bij mij gewaar ben, met een sterke verzekering van Zijn Geest door Jezus Christus, en ik twijfel niet of het zal aanhouden totdat ik in de heerlijkheid ben.

Vergeef mij al mijn fouten; en nu vertroost uzelf in de Heere, in Wie alleen ware vertroosting is te vinden.

De Heere zij met u, zegene u en vertrooste u mijn zeer beminde.

Adieu. Mijn geliefde, uw gelovige en liefhebbende echtgenoot,

Argyll

De brief heeft haar zeer vertroost, want het was haar in haar gebeden een ernstige begeerte geweest of God haar man met Zijn genade wilde ondersteunen tot het einde. Zodat ze deze brief mocht zien als de verhooring van haar gebed.

8. HENRIËTTA LINDSAY, LADY CAMPBELL VAN AUCHINBRECK

Henriëtta Lindsay werd in de winter van 1657 '58 geboren en was de dochter van de eerste graaf van Balcarres en zijn vrouw, Lady Anne Mackenzie. Haar vader overleed vóór Henriëtta twee jaar oud was. Henriëtta ontving de eerste godsdienstige indrukken door het onderwijs en het voorbeeld van haar Godzalige moeder, en door enige dienstboden van het gezin. De vroomheid van de laatsten werd het middel, waardoor ze zich voor het eerst in gebed begaf, wat er toe leidde dat ze op de jeugdige leeftijd van 13 jaar in het openbaar Christus beleed. Zo'n vroege belijdenis was geenszins zeldzaam in de betere dagen van de Kerk van Schotland.

De stap, die Henriëtta had gedaan, was niet zonder benauwdheid, ja zelfs met veel vrees geschied. Want enkele maanden later begon ze te vrezen, dat haar vroegtijdig aanzitten aan de tafel des Heeren meer voortkwam uit een vaag wensen en onbezonnenheid, dan uit een persoonlijke ondervinding van het leven en de kracht der Godzaligheid. Deze overtuigingen deden zich het eerst gelden nadat ze verhuisd was naar Inverary Castle en ze haar moeder was gevolgd, die voor de tweede keer getrouwd was met **Archibald Campbell, Graaf van Argyle**.

De doordringende preken van ds. Patrick Campbell samen met de wekelijkse catechisatie, die in het gezin gehouden werd, werden aan haar gezegend. Tenslotte werd ze er toe gebracht het gevaar te zien van haar natuurlijke staat, om af te zien van haar eigen gerechtigheid als totaal onvoldoende om de grond te vormen van haar rechtvaardigmaking voor God, en om al haar hoop en vertrouwen op het volbrachte werk van de gezegende Middelaar te stellen. Dit, dacht ze later, en niet haar vroegere belijdenis was de tijd der minne voor haar, daar nu pas haar hart werd vervuld met vurige liefde tot de Zaligmaker, waardoor ze grote blijdschap vond in de verborgen werkzaamheden der ziel.

Kort daarna, toen haar ziel tot God werd opgetrokken, mocht ze veel zoetheid smaken onder de prediking van de afgezette predikanten en begaf ze zich in een *persoonlijk verbond met de Heere* en wijdde ze zich Hem voor eeuwig toe.

In de eenzaamheid van Balcarres en ook te Stirling, waar ze de geheime diensten van de predikanten van het „Covenant” bijwoonde, werd ze zeer gesterkt in het geloof. Omstreeks deze tijd maakte Henriëtta de lange reis naar Camusnethan, waar dat heerlijke licht, ds. William Violant het Avondmaal des Heeren bediende aan degenen, die hun gewetens niet wilden knechten door de slechte wetten, die toen golden. In Edinburgh, waar de vervolging zeer hevig was, bracht ze vele bittere, stomme sabatten door, hoewel de vreugde van „zoete Evangelie dagen” op geheime samenkomsten haar dierbaar waren. Daar werd de bediening van Alexander Moncrieff en John Carstairs aan haar gezegend.

Na haar huwelijk met **Sir Duncan Campbell van Auchinbreck** verhuisde Henriëtta naar het familiehuis te Lochgair, ver verwijderd van de centra van de Non-conformisten, waar een episcopale hulpprediker predikant was van de parochie. Hier ontving ze met groot gevaar voor zichzelf, in het geheim afgescheiden predikanten. Eén van die predikanten, Robert Muir, werd onverwacht in Gods voorzienigheid naar het huis van de Campbells geleid, waar hij op verzoek van Sir Duncan verscheidene weken verbleef. Gedurende deze periode werd hij zowel het middel van overtuiging als van troost voor velen, die zijn diensten en huisgodsdienst oefeningen bijwoonden. Enige tijd later werd Muir in staat gesteld hun gastvrijheid te vergoeden, want wegens het toenemen van de vervolging waren de Campbells genoodzaakt met hun zoontje

hun huis te verlaten. Ze kwamen in Edinburgh en werden naar zijn kamers gebracht, waar ze hem vonden, een geliefde vriend, die meeleefde in hun moeilijkheden. „En wie was ik”, riep ze uit, „dat de Heere aldus voor me zorgde, dat het Hem behaagde me in mijn grootste ellende te begunstigen met het gezelschap van Zijn volk? Maar Hij is genadig en Zijn barmhartigheden zijn vele.”

Terwijl ze in Edinburgh was, bezocht ze haar pleegvader de graaf van Argyl, die op zijn terechtstelling wachtte. Zijn doodvonnis was al in 1681 uitgesproken. Tijdens zijn leven was zijn keuze voor de Covenanters niet altijd beslist geweest. Onder dwang had hij zelfs meegestemd voor de dood van Donald Cargill, de waardige getuige van Christus. Hij bekende zijn fouten en koos de zijde van de verdrukten. Na jarenlange vervolging werd hij opgepakt en onthoofd.

In het stadhuis kreeg ze op de dag van zijn dood een onderhoud met hem. Zijn kalmte en zijn opbouwend gesprek vertroostten haar zeer. Na veel liefdevolle opmerkingen tot haar, die hij als een eigen dochter liefhad, zei de graaf: „We moeten niet scheiden als hen, die elkaar nooit weer zullen ontmoeten.” Toen ging hij met het grootste zelfvertrouwen naar de plaats van de terechtstelling. Een brief, die hij haar dezelfde dag schreef, luidt als volgt:

30 juni, 1685.

Geliefde Lady Henriëta,

Ik bid God dit lot aan je te heiligen. Onze belangen zijn wonderlijk vermengd; de Heere mocht er op toe zien. Ik weet, dat alles ten goede zal keren voor hen, die God vrezen en op Zijn genade hopen. En ik weet, dat je dat doet en dat je het meer en meer mag doen, is mijn wens voor jou. De Heere vertrooste je.

Ik verblijf, uw liefhebbende vader en dienstknecht,
Argyll

Na de terechtstelling van de graaf werd er een prijs gezet op het hoofd van haar man Sir Duncan, waarop zij Schotland ontvluchtten; hij naar Holland, zij naar Londen met de bedoeling om zich te verzekeren van een wet van kwijtschelding van Jakobus II, waarbij het leven en de bezittingen van haar echtgenoot, waarover dreigend een verbeurdverklaring hing, zouden worden gespaard.

Terwijl ze op zondag te Durham was onder vreemdelingen en verstoken was van de middelen der genade, ontving ze veel sterkte uit de troostrijke toepassing; aan haar ziel van Romeinen 8 : 35: „Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus? Verdrukking, of benauwdheid, of vervolging, of honger, of naaktheid, of gevaar, of zwaard?

Van de wrede koning Jakobus II ontving Lady Campbell echter geen zekerheid ondanks verscheidene maanden van aandrang. De koele ontvangst, die ze kreeg van de machthebbers is in aandoenlijke tegenstelling tot de ontvangst van de zondaar aan het hof des hemels: „Temidden van zoete uren dan”, schrijft ze, „hoewel in een zeer moeilijk bezoek aan Windsor, waar de groten der wereld met geen geringe kosten en met veel moeite hun opwachting maakten en naar de gunst vroegen, o hoe gaf het gelegenheid de boven alles te verkiezen, onvergelykelijke dienst van Hem aan te bevelen, Die de Koning der koningen is en de Heere der heren, Die degenen die een verzoek indienen, niet wegjaagt wegens hun smetten en aandringen en hun aanhouden aan de troon der genade; geen enkel behoeftig geval wordt door Hem terzijde gelegd; geen woestijnachtige toestand in een eenzame weg maakt de verzoeken voor Hem

drukkender; maar Hij bevredigt de hunkerende ziel en vult de hongerige met goede dingen.”

Vol afkeer van de ijdelheid van het leven aan het hof en ziende, dat haar verzoek vruchteloos was, voegde ze zich weer bij haar echtgenoot en zeilde naar Den Briel, waar Sir Duncan haar opwachtte. Toen vestigden ze zich in Amsterdam, waar ze door middel van het Evangelie verkwikt mochten worden.

In juni 1686 bracht Lady Campbell een kort bezoek aan huis om hun enig kind naar Holland te halen, dat tijdelijk aan de zorg van vrienden was toevertrouwd. Na een zware storm op de Noordzee overleefd te hebben, ging ze in Rotterdam van boord. In de Schotse Kerk woonde ze daar de dienst bij van ds. Robert Fleming, die de eerste zondag over Johannes 11 : 40 preekte: „Heb Ik u niet gezegd, dat zo gij gelooft, gij de heerlijkheid Gods zien zult?”

Vanaf deze tijd woonden Sir Duncan en Lady Campbell in Rotterdam.

Thomas Halyburton beschreef later de geestelijke voorrechten, die men daar tijdens de vervolging van de „Covenanters” genoot: „Op de dag des Heeren hadden we drie diensten en twee verhandelingen in de Schotse Kerk; op donderdag daar eveneens een kerkdienst. Op dinsdag preekte een van de vervolgde predikanten om de beurt. Op woensdag was er een gebedssamenkomst. Op maandag en vrijdagavond onderrichtte mr. James Kirkton gewoonlijk zijn gezin. Op zaterdag gaf hij de kinderen van de Schotse vervolgd, die bij hem kwamen, catechisatie. Het was ook de gewoonte van de Schotse en Engelse verbannen predikanten om één keer per week een gebedssamenkomst te houden wegens de nood van hun vaderland. Lady Campbell en haar echtgenoot bezochten deze samenkomsten regelmatig.

In juli 1688, toen de tirannie van Jakobus II onverdraaglijk was geworden bij het merendeel van zijn onderdanen en Willem van Oranje zich klaarmaakte om Engeland binnen te vallen, werden de Campbells voor verscheidene dagen aan het Nederlandse hof uitgenodigd, daar Sir Duncan het vertrouwen van de toekomstige koning genoot. De geestdrift en gelovige verwachting, waarmee zowel de Britse vluchtelingen, als de Nederlandse onderdanen van prins Willem dit project steunden, staat vermeld in het dagboek van Lady Campbell: „De Heere verscheen wonderbaar en heerlijk in het bezielen van de harten tot samenwerking in dit plan, zodat meer dan gewone belangstelling kon worden waargenomen bij de meeste personen, die vrienden waren van de Protestantse belangen en na de gemaakte voorbereidingen en het door al de kerken in de Zeven Provinciën vastgestelde gebed ... was er een wonderlijke vastberadenheid en vooruitstrevendheid, die in het algemeen bezit hadden genomen van allen, die vereerd waren met deze onderneming, alsof de Heere hen had begiftigd met meer dan gewone vastberadenheid en moed, wat alleen aan Hem kan worden toegekend, Die dit plan opstelde en uitvoerde voor onze bevrijding; o mochten we daarvoor eeuwig Zijn Naam erkennen.”

Nadat het plan van prins Willem met succes was bekroond en Jakobus van de troon verdreven was, keerden de Campbells uit hun ballingschap terug. Het vooruitzicht in hun verbeurd verklaarde vrijheid en bezittingen hersteld te worden, was echter niet zonder diepe gevoelens van smart bij het verlaten van ds. Robert Fleming, die Lady Campbell beschouwde als „het groot schijnend licht van zijn dagen” De dierbaarheid van zijn bediening was zodanig, dat ze hun vertrek beschreef als dat van een „kind afgetrokken van de borsten.”

De opnieuw verkregen vrijheid, die de Dissenters (= Afgescheidenen) genoten, had het gehele aanzien der dingen veranderd tegen de tijd van hun aankomst in Londen. Vroeger konden de preken alleen maar heimelijk beluisterd worden en kon het Heilig Avondmaal slechts 's nachts in particuliere woningen bediend worden, maar nu „konden de Dissenters bij elkaar komen om hun diensten in het openbaar te houden, zonder dat iets hen bevreesd maakte.”

De Schotse hoofdstad bood een soortgelijke aanblik. „Onze aankomst in Edinburgh”, schreef ze, „had zijn eigen mengeling van grote dankbaarheid en blijdschap en verwelkomd te worden met een toegang tot de zuivere Godsdienstige inzettingen. Des te heerlijker als we terugdachten aan de beperking en de moeilijkheden die er voorheen hadden geheerst, toen het de plaats van bloedvergieten en onderdrukking was.” Met het teruggeven van hun familiebezittingen door de Glorieuze Revolutie (de Omwenteling van 1689) konden de Campbells nu terugkeren naar Lochgair.

Met het oog op de verliezen, die Sir Duncan onder Jacobus II had geleden, schijnt het buitengewoon vreemd, dat Sir Duncan in zijn laatste dagen Rooms zou zijn geworden. Het dagboek van zijn vrouw verhaalt de mening, dat bij op zijn sterfbed een zaligmakende verandering meemaakte. Zij dacht, door bemoediging in het gebed, „naar het graf te gaan om te treuren over hetgeen verkeerd was in hem, en toch niet te treuren als degene die geen hoop hebben.” Alleen de Oordeelsdag zal de waarheid verklaren.

Lady Campbell overleefde de revolutie meer dan 30 jaar, daar ze in 1721 overleed. Daar we geen verslag bezitten van haar laatste dagen en van haar getuigenis op haar sterfbed hebben we alleen maar de bewijzen van de genadige verandering, die ze in haar jeugd onderging. Daar zij zich in haar jeugd aansloot bij de vervolgde „Covenanters”, leed ze veel ontberingen, wat de godsdienstige en burgerlijke vrijheid betreft. Uit liefde tot God bracht ze veel tijd door in het verborgen gebed en met het onderzoek van de Schriften. De sabbat die ze als een groot genoegen beschouwde, werd nuttig doorgebracht in het vlijtig waarnemen van de openbare middelen der genade en in stille overdenkingen. Haar grootste vreugde was de dood des Heeren te vieren in het sacrament van het Heilig Avondmaal. Daar ze nauwkeurig Gods voorzienigheid opmerkt, zag ze zowel beproevingen als troost van Gods hand voortkomen; en daar ze door genade Christus als haar deel had mogen verkiezen, verbleekt de hele wereld in uiterlijke onbeduidendheid, in vergelijking met Hem.

Dit zijn enkele van de voornaamste kenmerkende trekken van Lady Campbell, aan wie de Heere grote genade schonk en een plaats gaf onder die Godvruchtige vrouwen uit Schotland, die ondanks de vervolging *de geboden Gods en het getuigenis van Jezus Christus bewaarden*.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

A. Doctor	Leven en brieven van James Renwick, Samengesteld en verzameld door H. FLORIJN	De vuurtoren Urk, 1979
John Howie	Schotse Geloofshelden, vertaald door P. van Woerden, Akkrum	Buurman en de Kler, Leiden, z.j.
	Ontroerende toespraken van Schotse Geloofshelden, vertaald C. B. van Woerden Jr.	W. M. den Hertog Utrecht
	Schotse Geloofshelden en Heldinnen, vertaald C. B. van Woerden Jr.	Romijn en van der Hof, Gorinchem 1938
S. Kersten	Het lijden van de kerk in de 17 ^e eeuw	De Banier Utrecht 1947
L. J. van Valen	Naftali, een losgelaten hinde Vrije vertaling van: A. Shields: A Hind let loose,	Den Hertog BV Houten, 1992
J. King Hewison	The Covenants	Glasgow, 1908
Jock Purves	Fair Sunshine	Banner of Truth Trust, 1968
Th. Mac Crie	The story of the Scottish Church	
J. Anderson	The ladies of the Covenant	